

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Postavení obhájce v trestním řízení

Monika Suchánková

Plzeň 2015

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta právnická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Monika SUCHÁNKOVÁ**
Osobní číslo: **R10M0186P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Název tématu: **Postavení obhájce v trestním řízení**
Zadávací katedra: **Katedra trestního práva**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Právo na obhajobu
3. Právní úprava de lege lata
4. Srovnání se zahraniční právní úpravou
5. Úvahy de lege ferenda
6. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Petr Kybic, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce: **18. března 2014**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2015**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

JUDr. Petr Kybic, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 16. září 2014

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Ráda bych tímto poděkovala JUDr. Petru Kybicovi, Ph.D. za odborné vedení této diplomové práce, cenné rady a konzultace během jejího zpracování.

Dále bych ráda poděkovala vedoucí 3. oddělení obecné kriminality SKPV Plzeň Mgr. B. K. za poskytnuté materiály a cenné informace důležité k vypracování této práce. V neposlední řadě bych také ráda poděkovala mé rodině za podporu během celého studia.

OBSAH

ÚVOD	7
1 PRÁVO NA OBHAJOBU.....	9
2 OBHÁJCE.....	13
2.1 PRÁVA A POVINNOSTI OBHÁJCE	14
2.2 NUTNÁ OBHAJOBA.....	17
2.2.1 <i>K jednotlivým důvodům nutné obhajoby.....</i>	<i>18</i>
2.2.2 <i>Vzdání se nutné obhajoby</i>	<i>21</i>
2.3 ZVOLENÝ OBHÁJCE	25
2.3.1 <i>Pluralita obhájců.....</i>	<i>26</i>
2.3.2 <i>Vyloučení obhájce.....</i>	<i>28</i>
2.4 USTANOVENÝ OBHÁJCE.....	29
2.4.1 <i>Zproštění obhajoby.....</i>	<i>31</i>
2.5 URČENÍ ADVOKÁTA ČESKOU ADVOKÁTNÍ KOMOROU	33
3 ČINNOST OBHÁJCE V JEDNOTLIVÝCH STÁDIÍCH TRESTNÍHO ŘÍZENÍ.....	35
3.1 TAKTIKA OBHAJOBY	35
3.2 PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ.....	37
3.2.1 <i>Obhajoba ve vazebních věcech.....</i>	<i>38</i>
3.3 ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM	40
3.3.1 <i>K možnosti obhájce důkaz vyhledat, předložit a navrhnout jeho provedení</i>	<i>41</i>
3.3.2 <i>Vybrané zvláštní způsoby řízení.....</i>	<i>43</i>
3.3.2.1 <i>Řízení proti mladistvému</i>	<i>43</i>
3.3.2.2 <i>Řízení proti uprchlému.....</i>	<i>46</i>
3.3.2.3 <i>Řízení o schválení dohody o vině a trestu.....</i>	<i>49</i>
4 SROVNÁNÍ SE SLOVENSKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU	53
5 ÚVAHY DE LEGE FERENDA	57
ZÁVĚR.....	61
RESUMÉ.....	62
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	63
PŘÍLOHY	69

ÚVOD

„Spravedlnost nesklání hlavu před žádnou důstojností a na soudě je jediným králem ten, kdo může uplatnit silnější argumenty.“

Héliodóros

V dnešním světě, který můžeme nazvat jako pokrokový, je i přesto patrná velká míra kriminality. Náboženské příkazy, zákony, ale i po staletí zažitá společenská pravidla určují, co správné je a co je naopak striktně zakázáno, a to poté bývá spojováno s určitou sankcí. Na druhou stranu stát umožňuje jistou dávku obrany před touto sankcí, a to prostřednictvím právně kvalifikovaných osob, kterými jsou právě obhájci. To bylo mimo jiné pohnutkou při výběru tématu. Dalším důvodem byla skutečnost, že se v budoucnu při své práci v oblasti práva s institutem obhájce pravděpodobně setkám, ať již jím budu já osobně či budu v určitém vztahu k němu.

Jak již napovídá název práce, budu se věnovat postavení obhájce v trestním řízení. V první kapitole analyzuji právo na obhajobu ve světle vnitrostátních, ale i mezinárodních dokumentů. V kapitole druhé se budu věnovat vysvětlení jednotlivých pojmů a procesu volby či ustanovení obhájce. Třetí kapitola tvoří jádro této diplomové práce a zahrnuje činnost obhájce v jednotlivých stádiích trestního řízení. V úvodu této kapitoly jsem zařadila úsek věnující se taktice obhajoby, která by jako činnost obhájce neměla být opomíjena v žádné fázi trestního řízení. Jelikož trestní řízení jako celek je pojato velmi rozsáhle, pro potřeby této diplomové práce jsem si vybrala z přípravného řízení pouze obhajobu ve vazebních věcech a v řízení před soudem vybrané zvláštní způsoby řízení. Z jejich výčtu jsem zvolila ty, které mi připadaly zajímavé buďto svou aktuálností, jako je tomu v případě řízení o sjednávání dohody o vině a trestu, nebo sníženou schopností a možnostmi obviněného náležitě se hájit osobně, jako je tomu v případě řízení proti mladistvému či uprchlému. Čtvrtou kapitolu tvoří srovnání se slovenskou právní úpravou, kde se zaměřím na rozdíly mezi českou právní úpravou, která byla donedávna totožná s tou slovenskou a poměrně novým trestním řádem na Slovensku. Poslední kapitola podá nástin toho, co se bude

v nejbližší době v oblasti obhajoby nejspíše měnit v závislosti na předpokládaných změnách trestněprávní legislativy.

Při zpracování diplomové práce jsem čerpala z řady odborných publikací, kterých je v této oblasti dostatek. Problematiku upravenou v učebnicích jsem doplnila o názory odborníků, které v posledních letech vyjádřili v odborných článcích a dále o rozsáhlou judikaturu především Nejvyššího soudu České republiky, ale i soudu Ústavního a Vrchního soudu v Praze. O názory z praxe mou práci obohatila vedoucí 3. oddělení obecné kriminality SKPV Plzeň Mgr. B. K., která si však nepřála zveřejnění celého jména. Pro potřeby práce mi poskytla cenné poznatky, rady i materiály, které tvoří přílohy této práce.

Hlavním cílem, který jsem si stanovila při psaní diplomové práce, bylo objasnění skutečností týkajících se obhajoby obviněného v trestním řízení. Vysvětlit čtenáři, jaké existují možnosti pro zajištění přítomnosti obhájce, v jakých situacích je povinnost být zastoupen obhájcem, jakými právy a povinnostmi obhájce při výkonu obhajoby disponuje a jakým způsobem by se měl v nejlepším případě vyvíjet vztah mezi obviněným a jeho obhájcem.

1 PRÁVO NA OBHAJOBU

„Ústavně zaručené právo na obhajobu spolu s presumpcí nevinny jsou základními podmínkami spravedlivého procesu, v němž má být zjištěna vina obviněného. Tyto ústavní záruky se promítají i do procesního předpisu, trestního řádu, který je vybudován ve shodě s Ústavou na zcela zřetelné zásadě priority volby obhájce.“¹ Právo na obhajobu je tedy jedním z nejvýznamnějších základních práv osob, proti kterým se vede trestní řízení a zároveň dílčím prvkem práva na spravedlivý proces, který je významným znakem právního státu.

Promítnutí práva na obhajobu nalezneme především v zásadě zajištění práva na obhajobu, která náleží k obecným zásadám českého trestního řízení, a to z toho důvodu, že zavazuje všechny orgány činné v trestním řízení a aplikuje se ve všech stádiích trestního řízení včetně řízení vykonávacího.² Tato zásada je pravidlem ústavněprávní úrovně a je upravena i v řadě mezinárodních dokumentů. Její vyjádření tak nalezneme jak v čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, tak v čl. 6 odst. 3 písm. b), c) Evropské úmluvy o lidských právech. Samozřejmě je tato důležitá a z pohledu demokratického právního systému nepostradatelná zásada vyjádřena i na úrovni zákona, a to přímo v § 2 odst. 13 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním. Ústavněprávní vyjádření zásady práva na obhajobu je nelogicky užší, než její vyjádření v trestním řádu. Rozdíl nalezneme v tom, že Listina spojuje právo na obhajobu s osobou obviněného, zatímco trestní řád toto spojuje s osobou, proti níž se vede trestní řízení.³ Označení takové osoby nalezneme na různých místech trestního řádu. Je to nejobecnější pojem, který v sobě zahrnuje podezřelého, obviněného, obžalovaného a odsouzeného. Trestní řád stanoví, že „pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného, rozumí se obviněným též obžalovaný a odsouzený.“⁴ Pojem obviněný se tedy používá jako určitá legislativní zkratka, se kterou budu na následujících stránkách pracovat i já.

Podle čl. 6 odst. 3 písm. b), c) Evropské úmluvy o lidských právech má každý, kdo je obviněn z trestného činu právo na přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby a může se obhajovat osobně nebo za pomoci obhájce

¹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 25. září 1996, sp. zn. III. ÚS 83/96

² JELÍNEK, J.; UHLÍŘOVÁ, M.. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011. Teoretik. ISBN 978-80-87212-88-2, s. 17

³ MUSIL, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-572-8, s. 120

⁴ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 41

podle vlastního výběru.⁵ Přímo z Listiny potom vyplývají určitá procesní práva pro trestní řízení, kterými obviněný disponuje. Právo na obhajobu zahrnuje opravdu široký výčet jednotlivých oprávnění, která může obviněný uplatňovat v průběhu trestního řízení tak, jak se vyvíjí. V přípravném řízení se mezi tato práva řadí právo nahlížet do spisu, pořizovat si z něj výpisky, právo žádat o přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce a například právo na prostudování spisu při skončení vyšetřování. V hlavním líčení má obviněný právo vyjádřit se ke všem předloženým důkazům, právo klást vyslychaným osobám otázky a v závěru hlavního líčení právo závěrečné řeči a posledního slova. V následujícím stádiu, kterým je opravné řízení, má obviněný právo podávat opravné prostředky, což zahrnuje stížnosti proti usnesení policejního orgánu a státního zástupce, odvolání do rozsudku prvního stupně a odpor proti trestnímu příkazu.⁶

Jak je uvedeno výše, zásada zajištění práva na obhajobu je v trestním řádu vyjádřena v ustanovení §2 odst. 13, podle něhož ten, proti němuž se vede trestní řízení, musí být v každém období řízení poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce a všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv. Smyslem této zásady je zaručit ochranu zákonných zájmů a práv osoby, proti níž se řízení vede. V řízení je třeba objasnit veškeré skutečnosti svědčící ve prospěch takové osoby, čímž se má zajistit, aby nevinná osoba nebyla odsouzena a aby pachatel byl odsouzen jen za takový trestný čin, který spáchal.⁷

Mezi nejdůležitější rozhodnutí, které musí obviněný učinit, patří volba mezi tím, zda se bude hájit sám, nebo svoji obhajobu přenechá obhájci. Právo na osobní obhajobu znamená, že všechna výše zmiňovaná práva může obviněný vykonávat sám, nesmí na nich být zkrácen a nesmějí mu být upřena.⁸ Ve většině případů je pouze na obviněném, zda využije svého práva obrátit se na obhájce, nebo zda se bude obhajovat sám. Pokud se však obviněný rozhodne nevyužít

⁵ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 565

⁶ KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 1392

⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 54

⁸ KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 1393

pomoci obhájce a dobrovolně se rozhodne hájit sám, musí se také řádně starat o svá práva.⁹

Obsah práva na obhajobu tvoří tři základní složky. Z výše uvedeného jasně vyplývá, že se jedná o oprávnění hájit se sám, dle vlastního uvážení a rozhodnutí. Toto právo nazýváme obhajobou materiální. Dále je to právo být zastoupen obhájcem a radit se s ním o různých způsobech obhajoby, což nazýváme obhajobou formální. Za předpokladu, že si obviněný nezvolí obhájce sám, může mu být zvolen jeho zákonným zástupcem a pokud tak neučiní ani ten, může mu jej zvolit jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, druh, jakož i zúčastněná osoba. Je-li obviněnému omezena svéprávnost, mohou tak učinit tyto osoby i proti jeho vůli. Namísto ustanoveného obhájce si může obviněný zvolit obhájce jiného. Zvolit jiného obhájce si může i namísto obhájce, kterého si zvolil sám. Obviněný si také může zvolit v téže věci dva nebo více obhájců.¹⁰ Za předpokladu, že obviněný využije svého práva zvolit si obhájce, ten potom disponuje právy, která se právům obviněného velmi přibližují. Obhájce má v této situaci možnost účastnit se úkonů trestního řízení, kterých může být přítomen obviněný. Z toho plyne povinnost policejního orgánu včas oznámit obhájci dobu a místo konání takového úkonu v případě, že obhájce projeví zájem se těchto vyšetřovacích úkonů účastnit.¹¹ V zákoně jsou jasně vymezeny případy, kdy obviněný musí mít obhájce i za předpokladu, že si ho nepřeje. Hovoříme o institutu nutné obhajoby, kterému bude pozornost věnována níže.

Další složkou, o které prozatím nebyla řeč, je oprávnění obviněného požadovat od orgánů činných v trestním řízení, aby postupoval způsobem, který povede ke zjištění stavu, o kterém nebudou důvodné pochybnosti, a to v takovém rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí. Toto právo náleží obviněnému, je zároveň povinností orgánů činných v trestním řízení, která je upravena na řadě míst trestního řádu.¹²

⁹ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 803

¹⁰ VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-321-9, s. 7

¹¹ KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 1393

¹² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013. Student. ISBN 978-80-87576-44-1, s. 185

Neméně významnou součástí práva na obhajobu je právo na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu. To je možné v případě, že obviněný prokáže nedostatek finančních prostředků na to, aby si náklady obhajoby hradil sám. Nejedná se tedy o právo automatické. Je zásadně na obviněném, aby soudu osvědčil, že trpí nedostatkem prostředků k úhradě nákladů obhajoby. V tomto případě odměnu za obhajobu hradí stát.¹³ Dle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod má obviněný právo na výběr obhájce pouze v případě, že disponuje prostředky na jeho zaplacení. Za předpokladu, že obviněnému je přiznáno právo na právní pomoc, nemá tento právo zvolit si svého obhájce sám.¹⁴

Za předpokladu, že výše zmiňované předpisy, které upravují právo na obhajobu, budou závažným způsobem porušeny, mohou vzniknout následující situace. Nejprve je to vrácení věci státnímu zástupci k došetření při předběžném projednání obžaloby, a to za předpokladu, že přípravné řízení nebylo provedeno podle zákona, neboť v něm byly závažným způsobem porušeny procesní předpisy, zejména ustanovení zajišťující právo obhajoby. Dále může dojít ke zrušení rozsudku soudu prvního stupně v odvolacím řízení pro podstatné vady řízení, zejména proto, že bylo porušeno ustanovení, jímž se má zabezpečit právo obhajoby. V neposlední řadě může být takové porušení také důvodem pro podání stížnosti pro porušení zákona a dovolání, a to tehdy, kdy obviněný neměl v řízení obhájce, ač ho podle zákona mít měl.

Právo na obhajobu je tím nejvýznamnějším právem osoby, proti níž se vede trestní řízení, a tvoří tak současně určitou garanci jejích dalších práv v trestním řízení, a to zejména spravedlivého projednání věci.¹⁵

¹³ KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 1393

¹⁴ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 805

¹⁵ VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-321-9, s. 15

2 OBHÁJCE

Obviněný má podle § 33 odst. 1 trestního řádu právo zvolit si obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby. Jedná se o jedno z nejdůležitějších obhajovacích práv obviněného, neboť mu poskytuje možnost využít pomoci takové osoby, u které je zajištěno, že se jedná o osobu právně vzdělanou, s teoretickými znalostmi i praktickými zkušenostmi s prováděním obhajoby obviněných. Účastí právě takové osoby v trestním procesu je pak upevňováno postavení obviněného v trestním řízení, protože ten zpravidla dostatečně nezná svá práva a pokud je zná, neumí je správně a náležitě využít.¹⁶ Obhájce je právním zástupcem osoby, proti které se vede trestní řízení a jeho cílem je zajistit obviněnému všestrannou právní pomoc. Obhájce vystupuje v trestním řízení jako zástupce obviněného, vystupuje jeho jménem, v jeho prospěch, jedná s jeho souhlasem, hájí jeho zájmy a spolupracuje s ním při výkonu jeho práv.¹⁷

Právní úpravu postavení obhájce v trestním řízení nalezneme zejména v ustanoveních pátého oddílu hlavy druhé trestního řádu. V samém úvodu oddílu nalezneme tvrzení, že „obhájcem v trestním řízení může být pouze advokát.“¹⁸ Zde se musíme obrátit na zákon č. 85/1996 Sb. o advokacii, kde je v § 4 jasně řečeno, že „advokátem je ten, kdo je zapsán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou.“¹⁹ Zákonodárce do dalších ustanovení zařazuje předpoklad, že by právní služba měla být poskytována na vysoké úrovni. Toho chce dosáhnout tím, že předepisuje dosažení co možná nejvyššího možného právnického vzdělání, tj. vysokoškolské vzdělání v oboru právo v magisterském studijním programu.²⁰ Zákon dále upravuje situace, za kterých může být poskytována právní služba. Poskytováním takových služeb neboli výkonem advokacie rozumíme činnosti, které jsou uvedené ve výše zmiňovaném zákoně, musejí být vykonávány soustavně a za úplatu.²¹ Trestní řád dále v § 35 stanoví, že „pro jednotlivé úkony

¹⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 434

¹⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013. Student. ISBN 978-80-87576-44-1, s. 250

¹⁸ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 35 odst. 1

¹⁹ Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, § 4

²⁰ SVEJKOVSKÝ, J.; VYCHOPEŇ, M.; KRYM, L.; PEJCHAL A. a kol. *Zákon o advokacii. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-248-2, s. 37

²¹ BALÍK, S.. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. 1. vydání. Plzeň: ZČU, 1998. ISBN 80-7082-398-4, s. 80

trestního řízení před krajským soudem jako soudem prvního stupně, před Vrchním soudem a Nejvyšším soudem, se může obhájce dát zastoupit koncipientem.²² Podobně jako u advokátů je advokátním koncipientem ten, kdo je zapsán v seznamu advokátních koncipientů vedeném Českou advokátní komorou. Povinností takového koncipienta je soustavně se připravovat na povolání advokáta a advokát, který ho zaměstnává je povinen mu pro takovou přípravu vytvořit vhodné podmínky.²³

Obhájcem nemůže být advokát, proti kterému je nebo bylo vedeno trestní stíhání, a v důsledku toho má v řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby. Dále nemůže být v trestním řízení obhájcem ten, kdo v něm vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník. Tato neslučitelnost postavení obhájce s pozicí svědka, znalce nebo tlumočníka byla dříve omezena jen na hlavní líčení a veřejné zasedání. Až novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., byla zavedena tato neslučitelnost na celé trestní řízení, tedy nejen na hlavní líčení a veřejné zasedání, ale i na přípravné řízení, řízení vykonávací a řízení o mimořádných opravných prostředcích, ale to pouze za předpokladu, že obhájce v takovém postavení v trestním řízení skutečně takto vystupuje, tedy buď vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník. Pouhé předvolání obhájce jako svědka, znalce nebo tlumočníka tak není dostačující.²⁴

2.1 PRÁVA A POVINNOSTI OBHÁJCE

Hlavním úkolem a posláním obhájce je navrhopvat a předkládat ve prospěch obviněného takové důkazy, které ho viny zcela zbavují, nebo ji alespoň zmírňují. I v případě, kdy je obhájce přesvědčen o vině obviněného, je i nadále

²² Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 35 odst. 1

²³ SVEJKOVSKÝ, J.; VYCHOPEŇ, M.; KRYM, L.; PEJCHAL A. a kol. *Zákon o advokacii. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-248-2, s. 296

²⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 438

povinen zdůrazňovat všechny skutečnosti svědčící v jeho prospěch. Obhájce naopak nikdy nesmí uvádět takové skutečnosti, které by byly obviněnému k tíži.²⁵

Práva a povinnosti obhájce jsou upraveny v etickém kodexu advokáta, v zákoně o advokacii a v konkrétní podobě také v trestním řádu. Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky, jinak také nazývané jako etický kodex, přináší vlastní rozsáhlý výčet práv a povinností advokáta. „Advokát je všeobecně povinen poctivým, čestným a slušným chováním přispívat k důstojnosti a vážnosti advokátního stavu, je povinen klienta řádně informovat, jak vyřizování jeho věci postupuje a poskytovat mu včas vysvětlení a podklady potřebné pro uvážení dalších příkazů.“²⁶

V nejobecnější podobě nalezneme úpravu práv a povinností advokáta v zákoně o advokacii. Podle tohoto zákona je advokát při poskytování právních služeb nezávislý, je vázán právními předpisy a v jejich mezích příkazy klienta. Zákon o advokacii poskytuje výčet práv a povinností, k nimž patří povinnost chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny, povinnost jednat při výkonu advokacie čestně, svědomitě a takovým způsobem, aby nesnižoval důstojnost advokátního stavu.²⁷ K nejdůležitějším povinnostem advokáta patří bezesporu povinnost mlčenlivosti, kdy je „advokát povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb. Této povinnosti může advokáta zprostit pouze klient a po jeho smrti či zániku jeho právní zástupce. Povinnost mlčenlivosti nemá advokát k osobě, kterou pověřuje provedením jednotlivých úkonů právních služeb, pokud je tato osoba sama povinna tuto povinnost zachovávat.“²⁸ Úkolem obhájce je zastupování zájmu obviněného v trestním řízení. Je tedy velmi vhodné, aby obhájce obviněného o své povinnosti zachovávat mlčenlivost informoval. V takové situaci se dá předpokládat, že obviněný svému obhájci bude více důvěřovat, sdělí mu, zda se trestné činnosti dopustil či nikoli a popíše mu vše, co o dané záležitosti ví. V případě, že obhájce získal od obviněného takové poznatky, je pro něj pak mnohem jednodušší stanovit taktiku obhajoby pro trestní řízení.

²⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013. Student. ISBN 978-80-87576-44-1, s. 256

²⁶ Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku, čl. 4 odst. 1, čl. 9 odst. 1

²⁷ Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, § 3 odst. 1, § 16, 17

²⁸ tamtéž, § 21

Čím později se však obhájce dozví, zda obviněný trestný čin spáchal či nikoli, tím déle musí pracovat s různými možnostmi a verzemi taktiky obhajoby.²⁹ Povinnost mlčenlivosti obhájce je podle mého názoru nejpodstatnější krok ke vzájemné důvěře mezi obhájcem a obviněným. Vztah vytvořený na takové důvěře je výhodný pro obě strany. Obhájce se nemusí obávat situace, kdy vyjde najevo jím neočekávaný důkaz a obviněný je klidnější z toho důvodu, že sdělil obhájci vše podstatné, a ten tak může vést jeho obhajobu náležitým způsobem.

V trestním řádu nalezneme úpravu práv a povinností obhájce v ustanovení § 41. Zákonodárce sem zařadil povinnost obhájce poskytnout obviněnému potřebnou právní pomoc, právo vyžádat si kopii nebo průpis protokolu o každém úkonu trestního řízení, právo nahlížet do spisů, účastnit se vyšetřovacích úkonů, činit za obviněného návrhy, podávat za něj žádosti a opravné prostředky, a to již v přípravném řízení. V kapitole pojednávající o právu na obhajobu již bylo zmíněno právo obhájce účastnit se všech úkonů, kterých se může účastnit obviněný. V případě, že bude obviněnému omezena svéprávnost, může obhájce jednat i proti jeho vůli, vždy však pouze v jeho prospěch. Zmocnění obhájce zaniká při skončení trestního stíhání, je však možné, aby obhájce podal za obviněného dovolání a účastnil se řízení o dovolání před Nejvyšším soudem i po ukončení trestního stíhání.³⁰

Z výše uvedeného je zřejmé, že obhájce disponuje celou řadou oprávnění a povinností. Mezi takové však nepatří povinnost oznamovací, neboť „oznamovací povinnost nemá advokát nebo jeho zaměstnanec, který se dozví o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem advokacie nebo právní praxe.“³¹ Obhájce tak nemá povinnost oznamovat to, co se dozvěděl při obhajobě obviněného od doby, kdy byl obviněným zvolen, soudem ustanoven nebo Komorou určen. Tím však není dotčena zákonem stanovená povinnost překazit spáchání trestného činu, pokud se obhájce věrohodným způsobem dozví, že určitá osoba se připravuje ke spáchání některého trestného činu uvedeného v § 367 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.³²

²⁹ VANTUCH, P. Mlčenlivost obhájce, zproštění mlčenlivosti a jeho oznamovací povinnost. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 4, s. 13

³⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 41

³¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 368 odst. 3

³² VANTUCH, P. Mlčenlivost obhájce, zproštění mlčenlivosti a jeho oznamovací povinnost. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 4, s. 13

2.2 NUTNÁ OBHAJOBA

Jak již bylo popsáno v kapitole věnující se právu na obhajobu, osoba, proti níž se řízení vede, má z pohledu obhajoby dvě možnosti. Buď se rozhodne využít služeb obhájce, nebo se bude hájit sama. Právo hájit se osobně však není absolutní. Podstatou institutu nutné obhajoby je, aby obviněný byl schopen uplatnit svou obhajobu vhodným způsobem a v souladu s požadavky spravedlivého procesu. Pravdou je, že Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod přiznává každému, kdo je obviněn z trestného činu, právo na pomoc obhájce podle vlastního výběru, kdy vnitrostátní soudy mají povinnost zajímat se o názor obviněného, nemusí jej ale respektovat. Takové rozhodnutí, zda obviněnému povolit hájit se osobně nebo mu ustanovit obhájce podle Úmluvy spadá do prostoru vlastního uvážení jednotlivých států.³³

Nutnou obhajobou tedy rozumíme garanci právní pomoci v momentech, kdy jsou z hlediska právního řádu umožněny zákonné zásahy do oblasti základních lidských práv.³⁴ Institut nutné obhajoby tudíž ochraňuje osobu obviněného v situacích, ve kterých nemůže svou obhajobu náležitě vykonávat sám.

Zákonnou úpravu nutné obhajoby nalezneme v trestním řádu, a to v §36, §36a a §36b. V případě právnických osob zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v § 35 odst. 2 jasně uvádí, že „pro obviněnou právnickou osobu se nepoužijí ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě.“³⁵ Pokud jde o nutnou obhajobu mladistvých, tak úpravu nalezneme v § 42 odst. 2 zákona č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

V ustanoveních trestního řádu jsou upraveny takové situace, kdy obviněný obhájce mít musí. Tyto důvody se vztahují buď k osobě obviněného a jeho možnostem náležitě vykonávat svou obhajobu, nebo k předmětu trestního řízení. Zákonodárce považoval obhajobu obhájcem v níže popsaných situacích za tak důležitou, že rozhodnutí o ní neponechal jen na obviněném. Nutná obhajoba je

³³ KMEC, J.; KOSARĚ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 804

³⁴ KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 1393

³⁵ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, § 35 odst. 2

stanovena zejména tam, kde obviněný nemůže svou obhajobu řádně vykonávat sám vzhledem k určitým objektivním okolnostem.³⁶

Ke zvolení obhájce musí být obviněný vždy vyzván a o právu volby obhájce poučen. V praxi to celé probíhá následujícím způsobem. V případě, že orgán činný v trestním řízení zadrží osobu podezřelou ze spáchání trestného činu, musí ji náležitě poučit o možnosti zvolit si obhájce. K volbě obhájce mu pak musí být poskytnuta přiměřená lhůta. Pokud si v této lhůtě obviněný obhájce nezvolí, ustanoví se mu obhájce na dobu, po kterou trvají důvody nutné obhajoby. Termín přiměřená lhůta je v každé situaci velmi individuální. Více budu tuto problematiku rozebírat v části věnované ustanovení obhájce.

2.2.1 K jednotlivým důvodům nutné obhajoby

Trestní řád staví na první místo situaci, kdy se obviněný nachází „ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody, ve výkonu ochranného opatření spojeného se zbavením osobní svobody nebo na pozorování ve zdravotnickém ústavu.“³⁷ Pokud je obviněný ve vazbě, tak povinnost mít obhájce vzniká dnem, kdy byl do vazby vzat. U výkonu trestu odnětí svobody je to pak nástupem takového výkonu.³⁸ Pozorováním ve zdravotnickém ústavu se má na mysli vyšetření duševního stavu obviněného. Tento důvod nutné obhajoby je dle mého názoru naprosto nezpochybnitelný. Osoby, které se nacházejí v některé z výše popsaných situací, jsou omezeny na své osobní svobodě a tím pádem i znevýhodněny oproti osobám, které jsou stíhány na svobodě. Podrobněji bude problematika týkající se obhajoby ve vazebních věcech rozebrána v části věnující se přípravnému řízení.

Dalším důvodem nutné obhajoby je omezení svéprávnosti obviněného. Jednou získané svéprávnosti se nelze ve smyslu § 16 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku nikdy vzdát, na rozdíl od dříve používané způsobilosti k právním úkonům ji nelze člověka ani zcela zbavit, je možné ji pouze omezit,

³⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 442

³⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 36 odst. 1 písm. a)

³⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 444

a to ve smyslu § 55 a následujících občanského zákoníku, jestliže je to v zájmu takové osoby a pokud nepostačí mírnější opatření.

Obviněný musí mít obhájce také v situaci, kdy se jedná o řízení proti uprchlému. Jedná se o zvláštní typ řízení vedený proti „tomu, kdo se vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině nebo tím, že se skrývá.“³⁹ V takovém případě není obviněný řízení osobně přítomen, a proto je nutné mu zajistit obhájce, který má v takovém typu řízení naprosto specifické postavení. Obhájce v tomto typu řízení disponuje stejnými právy jako obviněný. Obsáhlejší úpravu tohoto typu řízení obsahuje část diplomové práce věnující se řízení proti uprchlému.

Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 193/2012 Sb., kterým bylo s účinností od 1. 9. 2012 mimo jiné do trestního řádu doplněno řízení o tzv. dohodě o prohlášení viny a přijetí trestu, byl také do § 36 odst. 1 zařazen nový důvod nutné obhajoby, formulovaný tak, že obviněný musí mít při sjednávání dohody o vině a trestu obhájce již v přípravném řízení.⁴⁰ Více k tomuto tématu v části věnované řízení o schvalování dohody o vině a trestu.

Ve výše uvedených případech obviněný musí mít obhájce již v přípravném řízení. „Obviněný musí mít obhájce také tehdy, považuje-li to soud, v přípravném řízení státní zástupce za nutné zejména proto, že vzhledem k tělesným nebo duševním vadám obviněného mají pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit.“⁴¹ Konkrétně mohou takové pochybnosti vzniknout u obviněných, kteří trpí některou duševní nemocí, dále u obviněných hluchých, hluchoněmých, němých, slepých, s vadami řeči nebo těžce nemocných, u obviněných, kteří jsou po utrpeném úrazu v kómatu nebo v jiném obdobném stavu hospitalizováni v nemocnici anebo u obviněných, kteří neumějí číst nebo psát.⁴² Oproti tomu „skutečnost, že obviněný je cizincem a nezná dostatečně český jazyk, sama o sobě nezakládá důvod nutné obhajoby. Jazyková bariéra mezi obviněným na straně jedné a orgány činnými v trestním řízení na straně druhé pak v těchto případech nepředstavuje překážku znemožňující obviněnému náležitou obhajobu a je překonatelná tím, že obviněný musí mít tlumočníka.“⁴³ V judikatuře Nejvyššího

³⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 302

⁴⁰ tamtéž, § 36 odst. 1 písm. d)

⁴¹ tamtéž, § 36 odst. 2

⁴² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 446

⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 12. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1410/2004

soudu nalezneme také zajímavosti právě ve vztahu k pochybnostem o způsobilosti obviněného náležitě se hájit. Takové pochybnosti totiž nelze dovést například jen na základě skutečnosti, že se obviněný před konáním hlavního líčení podrobil opakované anestezii, která byla nutná k probíhajícím zákrokům na obviněném. To však platí pouze v případě, že se v souvislosti s takto opakovanou anestézií u obviněného neobjevily nějaké výrazné změny v chování, které by právě tyto pochybnosti mohly vzbuzovat.⁴⁴ Pokud jde o ustanovení obhájce v případě těchto pochybností, tak o něj žádá státní zástupce soud na základě podnětu policejního orgánu, je však nutné mít v ruce znalecký posudek, který dokáže, že vymizela rozpoznávací či ovládací schopnost obviněného. Znalecký posudek není zapotřebí v případě, že obviněný neumí číst nebo psát. Na otázku jak často bývají důvodem nutné obhajoby tělesné vady, vedoucí 3. oddělení obecné kriminality SKPV Plzeň Mgr. B. K. odpověděla, že se jedná o otázku přičetnosti v době spáchání trestného činu. U fyzických vad se tato pochybnost nevyskytuje tak často, u psychických je to mnohem častější, jako například schizofrenie, následky častého užívání drog a alkoholu v nadměrné míře. Zde se ale obvinění často vymlouvají na to, že trpí krátkodobým výpadkem paměti, což jim ale nepomůže, protože budou obžalováni z trestného činu opilství.⁴⁵ Z výše uvedeného je zřejmé, že obvinění, kteří neumějí číst, psát, jsou hluchoněmi, slepí či v kómatu, mají velmi sníženou či zcela vymizelou schopnost vyjadřovat se, reagovat či jinak zasahovat do průběhu trestního řízení, a proto je zde nutná obhajoba zcela na místě.

Dalším a zřejmě také nejčastějším důvodem nutné obhajoby je situace, kdy se koná „řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let.“⁴⁶ V případě trestního řízení vedeného proti obviněnému pro více trestných činů postačí, že horní hranice trestu odnětí svobody převyšuje pět let jen u jednoho z nich. Důvod nutné obhajoby zde vzniká, jakmile existuje důvodné podezření, že obviněný spáchal takový trestný čin.⁴⁷ Tento důvod nutné obhajoby „je založen i tím, že v probíhajícím trestním řízení bude třeba rozhodnout o uložení společného trestu za pokračování v trestném činu, pokud po zrušení dřívějšího rozhodnutí o vině a trestu

⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2003, sp. zn. 3 Tdo 374/2003

⁴⁵ Rozhovor s vedoucí 3. oddělení obecné kriminality SKPV Plzeň Mgr. B. K.

⁴⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 36 odst. 3

⁴⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 448

odůvodňuje souhrn všech dílčích útoků pokračujícího trestného činu takové jeho právní posouzení, které je spojeno s uložením společného trestu podle sazby trestu odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let.“⁴⁸ K otázce, jaké trestné činy spadají do této kategorie v rámci oddělení nejčastěji, Mgr. B. K. odpověděla, že nejčastěji se jedná o loupeže a násilnou trestnou činnost.⁴⁹

Obviněný dále musí mít obhájce v hlavním líčení konaném ve zjednodušeném řízení proti zadrženému a také v řízení, ve kterém se rozhoduje o uložení nebo změně zabezpečovací detence nebo ochranného léčení, avšak s výjimkou ochranného léčení protialkoholního.⁵⁰ Předpisem č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních byla z §36 odst. 4 vyškrtnuta písmena c) až f), která se týkala řízení o vydání do cizího státu, předání do jiného členského státu Evropské unie a v řízení o uznání a výkonu cizozemského rozhodnutí, kterým byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody.

V § 36a jsou poté stanoveny situace, za kterých musí mít odsouzený obhájce ve vykonávacím řízení, v němž soud rozhoduje ve veřejném zasedání, v řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy. Patří k nim omezení svéprávnosti, vazba, pochybnosti o způsobilosti náležitě se hájit, řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let a také v případě, jde-li o řízení proti odsouzenému, který zemřel.⁵¹

Neodmyslitelným důvodem nutné obhajoby je trestní řízení vedené proti mladistvým, kterému bude věnována pozornost v části zabývající se zvláštními způsoby řízení.

2.2.2 Vzdržení se nutné obhajoby

V této části diplomové práce bych se ráda věnovala novele trestního řádu, která byla v roce 2011 schválena Poslaneckou sněmovnou, a to novele provedené zákonem č. 459/2011 Sb. Ta se promítla do nejvýznamnějšího práva obviněného

⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 9. 2005, sp. zn. 7 Tdo 851/2005

⁴⁹ Rozhovor s vedoucí 3. oddělení obecné kriminality SKPV Plzeň Mgr. B. K.

⁵⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 36 odst. 4

⁵¹ tamtéž, § 36a

v trestním řízení, a to do práva na obhajobu. Tato novela v novém ustanovení §36b umožnila, aby se v případech nutné obhajoby podle § 36 odst. 3, § 36a odst. 2 písm. b), které upravují již zmiňované řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let a podle § 36 odst. 4 písm. a), který se věnuje potřebě nutné obhajoby v případě hlavního líčení konaném ve zjednodušeném řízení proti zadrženému, mohl obviněný obhájce vzdát, s výjimkou případů, že se jedná o trestný čin, za který je možné uložit výjimečný trest.⁵² „Výjimečným trestem se rozumí jednak trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí.“⁵³

Institut vzdání se nutné obhajoby byl novelou zaveden z důvodu široce koncipované nutné obhajoby. Takové právo může být uskutečňováno ve dvou formách, buďto výslovným písemným prohlášením nebo ústně do protokolu u orgánu činného v trestním řízení, který řízení vede. V obou případech musí být takové prohlášení učiněno za přítomnosti obhájce a po předchozí poradě s ním. Nelze jej učinit v elektronické podobě, telegraficky, faxem ani dálkopisem.

Z písemného prohlášení musí jasně vyplývat vůle obviněného, že i přes důvod nutné obhajoby daný zákonem, odmítá být zastupován obhájcem a nadále bude svou obhajobu vykonávat osobně. Pokud by tyto okolnosti z písemného prohlášení jasně nevyplývaly, orgán činný v trestním řízení by si vyžádal doplnění písemného prohlášení nebo by obviněného vyslechl ústně do protokolu za přítomnosti jeho obhájce.

Vzdání se obhájce ústně do protokolu musí být učiněno u orgánu činného v trestním řízení, který v okamžiku prohlášení trestní řízení vede. Podle stádia trestního řízení to může být jak policejní orgán, tak státní zástupce, nebo soud.⁵⁴

Pro obviněného může mít vzdání se obhájce velmi nepříznivé důsledky. Velká většina obviněných si neuvědomuje, že nedisponují stejnými oprávněními, kterými by disponovali jejich obhájci. Mnozí obvinění, kteří se vzdají obhájce, nebudou v praxi žádat o kopie protokolů o úkonech, požadovat, aby jim policejní orgán umožnil účast při vyšetřovacích úkonech, nebudou nahlížet do spisů,

⁵² Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 36b odst. 1

⁵³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, §54 odst. 1

⁵⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 459

podávat žádosti a všeobecně využívat všech oprávnění, která jim trestní řád nabízí.⁵⁵

Obhajoba v trestním řízení ve většině případů vyžaduje odborné znalosti v oblasti trestního práva a obviněný zřídka takovými znalostmi disponuje. Je tedy možné, že se obviněný podle výše uvedeného obhájce vzdá bez předchozího uvážení všech důsledků. Pro takový případ je zde možnost zpětvzetí prohlášení o vzdání se obhájce. Takové zpětvzetí může obviněný učinit kdykoli od okamžiku, kdy došlo k prohlášení o vzdání se obhájce. S tímto úkonem musí však obviněný současně předložit plnou moc obhájce, kterého si zvolil, nebo požádat o jeho ustanovení. V případě ustanovení zákon celkem logicky požaduje, aby byl obviněnému opětovně ustanoven stejný obhájce, který vykonával obhajobu před tím, než se obviněný obhájce vzdal.

V případě, že obviněný vzal jednou své prohlášení o vzdání se obhájce zpět, nemůže se již obhájce znovu vzdát. Pokud by tak učinil, bylo by takové vzdání se obhájce právně neúčinné a nebylo by k němu přihlíženo ani za předpokladu, že by jinak splňovalo všechny formální náležitosti.⁵⁶ Domnívám se, že zákonodárce chtěl tímto zabránit průtahům v trestním řízení, které by opakované vzdávání se obhájce a žádosti o jeho ustanovení zcela jistě způsobovaly.

Pokud bychom se zaměřili na názor odborníka na trestní právo v oblasti obhajoby doc. JUDr. Pavla Vantucha, CSc., tak ten zastává názor, že možnost, aby se mohl obviněný v některých případech nutně obhajoby obhájce vzdát, zpochybňuje celý institut nutné obhajoby a to pokud jde o jeho název i obsah. V návrhu novely, kterou byl zaveden institut vzdání se obhájce v některých případech nutné obhajoby, podle něj chyběla sebemenší zmínka o tom, jak se bude zjišťovat, že obviněný je dostatečně způsobilý hájit se sám. Buď by se orgán činný v trestním řízení spolehl na to, jak se obviněný před ním projevuje, nebo by byl nucen spokojit se s tvrzením obviněného, že je schopen hájit se sám, aby nemusel hradit svoji obhajobu.⁵⁷

⁵⁵ VANTUCH, P. K právu obviněného vzdát se obhájce z pohledu nutné obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 11, s. 19

⁵⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 463

⁵⁷ VANTUCH, P. K návrhu, aby se v některých případech nutné obhajoby mohl obviněný obhájce vzdát. *Trestní právo*, 2011, č. 6, s. 4

Možnost vzdání se nutné obhajoby však nezasahuje do práva obviněného na obhajobu, ani do práva na obhajobu bezplatnou či za sníženou odměnu.⁵⁸

Na závěr pojednání o institutu nutné obhajoby si dovoluji zařadit názory a zkušenosti vedoucí kriminálního oddělení Mgr. B. K. v oblasti spolupráce s obhájci obviněných. K otázce, jak jako jeden z orgánů činných v trestním řízení vycházejí s obhájci a jaká je mezi nimi vzájemná spolupráce, odpověděla: „Ve skutečnosti by se mělo jednat o korektní jednání, ale bohužel tomu tak není. O spolupráci mezi námi nemůže být řeč. Práce obhájců je mařit to, co děláme my. My hledáme skutečnosti ve prospěch i neprospěch obviněného, oni jen v jeho prospěch, nestojí o to, abychom dokázali jejich klienta usvědčit. Obhájci hledají chyby na naší práci, snaží se nám ji znesnadnit. Spolupracujeme jen v rámci trestního řádu. Je to ale člověk od člověka, někdo si kariéru postavil jen na zastupování bohatých, vinných klientů, u někoho je běžný naprosto lidský přístup bez jakýchkoli problémů. Ustanovení obhájci velmi často podávají nepřiměřený počet stížností naprosto zbytečně, jen aby měli úkony, které by si mohli naučtovat.“⁵⁹ Na otázku, jakým způsobem obhájci nejčastěji zasahují do práce policejním orgánům, odpověděla: „Obhájci by měli dbát na dodržování zákona a za situace, kdy by ze strany policejního orgánu došlo k nějakému pochybení, tak by měli zasáhnout. Takové případy by se samozřejmě dít neměly. Znesnadňují nám práci především zbytečným doplňováním dokazování, navrhováním dalších a dalších úkonů.“⁶⁰ K otázce, zda je policejnímu orgánu nápomocno, když je u obviněného shledán důvod nutné obhajoby a zda to vede k lepšímu průběhu vyšetřování, odpověděla: „V některých případech to lepší je. Když má obviněný obhájce a my se nemůžeme k obviněnému dostat, kontaktujeme jeho obhájce, který s ním zpravidla bývá v kontaktu. Výhodu spatřuji v komunikaci se špatně dosažitelným klientem. Na druhou stranu, když obviněný obhájce má, tak ten mu poradí, aby nic neříkal, a tím přijde všechna naše práce vniveč, protože někdy například nemáme jiné důkazní prostředky.“⁶¹

⁵⁸ FOREJT, P. Novela trestního řádu č. 459/2011 Sb. – základní informace. *Státní zastupitelství*, 2012, č. 1, s. 9

⁵⁹ Rozhovor s vedoucí 3. oddělení obecné kriminality SKPV Plzeň Mgr. B. K.

⁶⁰ tamtéž

⁶¹ tamtéž

2.3 ZVOLENÝ OBHÁJCE

Právo zvolit si obhájce je jedním z nejzákladnějších práv obviněného, a proto je oprávněn uplatnit právo na volbu obhájce v jakémkoli stádiu neskončeného řízení. Je tedy vždy věcí obviněného, kdy a koho svou obhajobou pověří nebo zda svého práva volby vůbec využije. Za takto provedenou volbu však obviněný nese odpovědnost sám.⁶² I v případě, že se jedná o případy nutné obhajoby, obviněný není zbaven svého práva obhájce si zvolit dle vlastní vůle.⁶³

U dobrovolného zastoupení vzniká právní vztah mezi zastoupeným a zástupcem na základě smlouvy. Obsahem takové smlouvy musí být právo zástupce zastupovat zastoupeného v dohodnutém rozsahu. Zákon nestanoví obligatorní formu uzavření této smlouvy, může tak být učiněno i ústně. Uzavření takové dohody může mít i konkludentní formu, dejme tomu v případě, kdy obhájce, který byl k zastupování obviněného zmocněn ústně, začne jako obhájce v řízení vystupovat.⁶⁴

Skutečnost, že obhájce zastupuje obviněného, se v trestním řízení prokazuje plnou mocí.⁶⁵ „Na rozdíl od občanského soudního řízení pak zmocnění obhájce lze v trestním řízení omezit pouze na některé úkony nebo na část řízení, pravidlem praxe je zmocnění obhájce neomezené, pro řízení jako celek.“⁶⁶ Následky jednání obviněného, kterým si zvolil obhájce k výkonu obhajoby v trestním řízení, nastávají vůči příslušnému orgánu činnému v trestním řízení, u kterého se právě vede trestní řízení, okamžikem, kdy mu obviněný nebo jím zvolený obhájce předloží plnou moc udělenou k výkonu obhajoby v trestním řízení. Nezaleží přitom na okolnosti, v jakém okamžiku byla mezi obviněným a jeho obhájcem uzavřena smlouva o poskytování právních služeb, ani kdy orgán činný v trestním řízení založil písemné vyhotovení plné moci do trestního spisu.⁶⁷

Trestní řád jasně stanoví, že pokud obviněný nebo jeho zákonný zástupce nevyužijí práva si obhájce zvolit, může mu ho zvolit jeho příbuzný v pokolení

⁶² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 25. září 1996, sp. zn. III. ÚS 83/96

⁶³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013. Student. ISBN 978-80-87576-44-1, s. 260

⁶⁴ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 3. srpna 2005, sp. zn. IV. ÚS 272/05

⁶⁵ CÍSAŘOVÁ, D. a kol. *Trestní právo procesní.* 5. vydání. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-348-5, s. 183

⁶⁶ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 3. srpna 2005, sp. zn. IV. ÚS 272/05

⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2009, sp. zn. 4 Tz 41/2009

přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner, druh, jakož i zúčastněná osoba. V případě, že je obviněnému omezena svéprávnost, mohou tak učinit i proti jeho vůli.⁶⁸ Tyto osoby tak činí vlastním jménem a na vlastní náklady. Jedná se především o osoby, které mají vzhledem k obviněnému určitý zájem na výsledku trestního řízení.⁶⁹

V praxi existují případy, kdy si obviněný místo obhájce, který mu byl ustanoven nebo zvolen výše zmiňovanými osobami, zvolí obhájce jiného. Zvolením nového obhájce zanikají oprávnění obhájce dřívějšího. Samozřejmě si obviněný může zvolit obhájce i namísto obhájce, kterého si předtím sám zvolil. Obviněný by měl ale dobře zvážit změnu takového obhájce. V zásadě bývá právě v jeho zájmu, aby jej po celou dobu obhajoval obhájce, který je s věcí dokonale seznámen. K takové změně obhájce je potom možné přistupovat ze dvou hledisek. Buďto jako ke snaze obviněného o zkvalitnění obhajoby nebo jako k obstrukcím vyvolaným ze strany obviněného, ve kterých bývá orgány činnými v trestním řízení často spatřována snaha prodlužovat a komplikovat trestní řízení.⁷⁰

Rozdíl mezi zvoleným a ustanoveným obhájcem nalezneme především v tom, že zvolený obhájce představuje způsob obhajoby, který má vždy přednost před obhájcem ustanoveným. Zvoleného obhájce pověřuje obhajobou sám obviněný nebo některá z osob jemu blízkých, zatímco ustanoveného obhájce určuje soud.⁷¹

2.3.1 Pluralita obhájců

Pluralitou obhájců označujeme takové případy, kdy obviněný udělí plnou moc dvěma nebo více obhájcům, a to v jednom trestním řízení vedeném proti němu. Každý z těchto obhájců potom disponuje samostatnými obhajovacími právy a povinnostmi.⁷²

⁶⁸ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 37 odst. 1

⁶⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 466

⁷⁰ VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-321-9, s. 83

⁷¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 466

⁷² JELÍNEK, J.; UHLÍŘOVÁ, M. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011. Teoretik. ISBN 978-80-87212-88-2, s. 142

Právě ve skutkově a právně složitých věcech bývá vhodné, aby obviněného zastupovalo více obhájců, kteří by se specializovali na jednotlivé oblasti takto složitého případu. Je však nutné, aby tito obhájci vystupovali v řízení ve vzájemném souladu.

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb., upravila postup v případech, kdy obviněný, který si zvolil více obhájců, neoznámí tuto skutečnost příslušnému orgánu činnému v trestním řízení, který vede řízení v době, kdy k takové skutečnosti došlo. Jestliže tedy obviněný neoznámí, kterého z obhájců zmocňuje k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení, rozhodne v přípravném řízení státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu. S ohledem na § 314b odst. 4 potom také samosoudce.⁷³

Naopak v situacích, kdy obviněný soudu oznámí skutečnost, že obhajobu vykonává více obhájců a kterého z nich zmocňuje k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení, pak je již věcí právě těchto obhájců, aby se o nařízených úkonech trestního řízení sami navzájem informovali a koordinovali tak i svůj postup při obhajobě obviněného.⁷⁴

Obhajoba jednoho obviněného několika obhájci je možná pouze u obhájce zvoleného, není možné si tak zvolit obhájce vedle obhájce ustanoveného. Názorný příklad nám podává dotaz matky obviněného, který je stíhán pro hospodářskou trestnou činnost a zároveň pro zavinění autonehody po požití alkoholu. Jelikož byl vzat do vazby, soud mu ustanovil obhájce. Matka by uvítala, aby její syn byl zastupován více obhájci a ráda by mu vedle ustanoveného obhájce zvolila ještě dalšího advokáta. Na to reaguje JUDr. Václav Mandák, CSc. odpovědí, že v případě, kdy obviněný již má obhájce ustanoveného soudem, pak při volbě dalšího obhájce je soud povinen takové ustanovení zrušit. Obviněný má tedy možnost zvolit si obhájce na místo toho, kterého mu ustanovil soud. V případě, že si bude přát, aby ho zastupovalo více obhájců, udělí plnou moc ještě dalšímu obhájci vedle obhájce nově zmocněného. Není zde vytvořena žádná překážka pro to, aby takovým obhájcem byl advokát, který obviněného dosud obhajoval jako obhájce ustanovený soudem.⁷⁵

⁷³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 472

⁷⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2007, sp. zn. 6 Tdo 642/2007

⁷⁵ MANDÁK, V. K otázce působení dvou nebo více obhájců obviněného. *Trestněprávní revue*, 2006, č. 1, s. 30

2.3.2 Vyloučení obhájce

Vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce představuje velmi citlivou otázku, jedná se totiž o zásah do práva svobodné volby obhájce. Proto je takové vyloučení možné pouze za splnění zákonem stanovených podmínek, které je nezbytné vykládat restriktivně s ohledem na ústavně zaručená práva obviněného.⁷⁶ Do 31. 12. 2001 obsahoval trestní řád úpravu vyloučení obhájce pouze v hlavním líčení a ve veřejném zasedání, kdy nemohl být obhájcem ten, kdo byl předvolán jako svědek, znalec či tlumočnick.

V současné době rozlišujeme čtyři odlišné důvody pro vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce, které nalezneme v ustanovení § 37a trestního řádu. Za prvé může být vyloučen obhájce, který má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby. Tím zákonodárce reagoval na některé případy praxe, kdy došlo k trestnímu stíhání advokátů, kteří zároveň vykonávali obhajobu spoluobviněných.

Za druhé může jít o vyloučení obhájce, podával-li znalecký posudek, byl činný jako tlumočnick, nebo vypovídal-li jako svědek. Hlavní rozdíl je spatřován v tom, že tato neslučitelnost s postavením znalce, tlumočnicka či svědka se po novele již nevztahuje jen na hlavní líčení a veřejné zasedání, ale již na celé trestní řízení, tedy i na přípravné řízení, řízení vykonávací a řízení o mimořádných opravných prostředcích.

Třetím důvodem pro vyloučení obhájce může být skutečnost, že se opakovaně nedostaví k úkonům trestního řízení, v čemž může být spatřována jistá dávka nekázně advokáta.⁷⁷ Znak “opakovaně” uvedený v ustanovení § 37a odst. 1 písm. b) trestního řádu o vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce z obhajování je naplněn v případě, že se obhájce k úkonům trestního řízení nedostaví přinejmenším dvakrát.⁷⁸

Poslední příčinou pro vyloučení obhájce může být rozpor v zájmu spoluobviněných.⁷⁹ Taková kolize zájmů může nastat již na počátku obhajoby

⁷⁶ JELÍNEK, J.; UHLÍŘOVÁ, M. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011. Teoretik. ISBN 978-80-87212-88-2, s. 153

⁷⁷ VANTUCH, P. Vyloučení advokáta u obhajoby obviněného. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 11-12, s. 29

⁷⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 2. 2002, sp. zn. 2 To 30/02

⁷⁹ VANTUCH, P. Vyloučení advokáta u obhajoby obviněného. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 11-12, s. 29

nebo také kdykoli později v průběhu trestního řízení. Obhájce by tedy měl zvažovat i možnost vzniku takové kolize do budoucna.⁸⁰

Je nutné uvést, kdo ve výše uvedených případech o vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce rozhoduje. Zákon uvádí, že pokud je trestní řízení ve stádiu přípravného řízení, činní tak soudce, jinak je tato povinnost svěřena předsedovi senátu. O této skutečnosti přitom rozhodují i bez jakéhokoli návrhu. To však nebrání stranám, aby takový návrh podaly. Činí tak především státní zástupce, jelikož obviněný takovému obhájci pouze vypoví plnou moc.⁸¹

2.4 USTANOVENÝ OBHÁJCE

Již v části věnující se nutné obhajobě bylo uvedeno, že pokud je u obviněného shledán některý z důvodů nutné obhajoby, určí se mu lhůta ke zvolení obhájce. Lhůta ke zvolení obhájce není zákonem stanovena, její délka se stanoví s přihlédnutím k povaze a okolnostem případu. Pokud v této lhůtě obviněný nevyužije oprávnění obhájce si zvolit, bude mu obhájce ustanoven, a to na dobu, po kterou budou důvody nutné obhajoby trvat.⁸²

Celý postup ustanovení obhájce vedoucí oddělení obecné kriminality demonstrovala na případu loupeže, kde se lhůta ke zvolení obhájce většinou pohybuje v rámci hodin, jelikož obviněný je ve většině případů vzat do vazby. Tímto se toto stává případem, který nesnese odkladu. Pokud tedy dojde k situaci, kdy si obviněný obhájce nezvolí, policejní orgán nejprve telefonicky požádá soud o ustanovení obhájce a policejní orgán následně ustanoveného obhájce kontaktuje a snaží se ho co nejrychleji přimět k účasti u procesních úkonů, které je nutno provést. Poté je soudu zaslána písemná verze žádosti o ustanovení obhájce (viz. Přílohy).⁸³ Z důvodu právní jistoty a pro vyloučení případných sporů do budoucna je nezbytné, aby toto telefonické a později písemně potvrzené ustanovení obhájce bylo řádně zadokumentováno jak policejním orgánem, tak

⁸⁰ JELÍNEK, J.; UHLÍŘOVÁ, M. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011. Teoretik. ISBN 978-80-87212-88-2, s. 157

⁸¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 477

⁸² MUSIL, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-572-8, s. 257

⁸³ Rozhovor s vedoucí 3. oddělení obecné kriminality SKPV Plzeň Mgr. B. K.

soudem i obhájcem. Policejní orgán by měl žádost o ustanovení obhájce, soudcovo ustanovení prostřednictvím telefonu i jeho následné písemné potvrzení založit do vyšetřovacího spisu. Obdobným způsobem by měl postupovat také soudce a všechny potřebné dokumenty by si měl schraňovat i obhájce.⁸⁴

Je-li více obviněných a jejich zájmy si vzájemně neodporují, ustanoví se jim zpravidla obhájce společný. O rozporu zájmů můžeme hovořit tehdy, když spoluobvinění vzájemně svalují vinu jeden na druhého nebo když jeden spoluobviněný usvědčuje druhého, a ten vinu popírá.⁸⁵

Samotné ustanovení obhájce provádí předseda senátu a v přípravném řízení soudce a na ně připadá i pravomoc takové ustanovení obhájce zrušit, pominou-li důvody nutné obhajoby. U každého soudu je veden abecedně uspořádaný seznam advokátů, kteří s výkonem obhajoby jako ustanovení obhájci souhlasí a mají v obvodu takového soudu své sídlo. Tito advokáti jsou obviněným ustanovováni tak, jak po sobě následují jejich příjmení v tomto pořadí.⁸⁶ Samotné ustanovení obhájce má formu opatření (viz. Přílohy).

Povinnost hradit náklady obhajoby má zásadně obviněný. V případě, že osvědčí nedostatek finančních prostředků, předseda senátu nebo v přípravném řízení soudce rozhodnou o tom, zda má nárok na obhajobu za sníženou odměnu nebo obhajobu zcela bezplatnou. Pokud k takové situaci dojde, náklady obhajoby hradí stát.⁸⁷ Návrh na rozhodnutí nároku na obhajobu za sníženou odměnu nebo obhajobu zcela bezplatnou podává obviněný v přípravném řízení prostřednictvím státního zástupce a v řízení před soudem pak přímo soudu. Vystává zde však otázka, jakým způsobem by obvinění měli osvědčovat svou nemajetnost. Jako důkaz by mohlo být připuštěno například daňové přiznání, důchodový výměr, potvrzení o přiznání podpory v nezaměstnanosti, potvrzení zaměstnavatele o výši příjmů apod. Samozřejmě není možné stanovit jednotný seznam takových dokladů a je především na obviněném, aby včas předložil věrohodné důkazy, které by prokazovaly jeho nemajetnost.⁸⁸

⁸⁴ FASTNER, J. K účinkům telefonického ustanovení obhájce. *Trestněprávní revue*, 2002, č. 12, s. 375

⁸⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 482

⁸⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 39 odst. 1, 2, 3

⁸⁷ VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-321-9, s. 86

⁸⁸ TETZELI, D. Právo chudých na obhajobu po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 5, s. 33

Jestliže je obviněnému ustanoven obhájce, tak mu vůči státu náleží nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů podle Vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif). O výši odměny vždy rozhoduje ten orgán činný v trestním řízení, který vedl řízení v době, kdy obhájci povinnost obhajovat obviněného skončila, a to nejpozději do dvou měsíců od podání návrhu. Naopak za předpokladu, že usnesení, jímž bylo rozhodnuto o odměně a náhradě hotových výdajů ustanoveného obhájce (viz. Přílohy) nabylo právní moci, částka již byla obhájci vyplacena a obviněnému není přiznán nárok na obhajobu za sníženou odměnu nebo na obhajobu zcela bezplatnou, soud uloží takovému obviněnému povinnost nahradit státu náklady za nutnou obhajobu.⁸⁹

„Dojde-li ke spojení věcí ke společnému projednání a rozhodnutí a obviněnému byl v každé z těchto věcí ustanoven obhájce, předseda senátu a v přípravném řízení soudce zruší ustanovení těch obhájců, kteří byli ustanoveni později.“⁹⁰ V tomto případě je upřednostňována délka spolupráce obhájce s obviněným, protože tak se obhájce mohl lépe seznámit s celým případem a mohl se zúčastnit více úkonů v trestním řízení. Pouze za předpokladu, že došlo k ustanovení více obhájců současně, se přihlédne k závažnosti trestného činu a zruší se ustanovení těm, kteří byli ustanoveni v řízení o méně závažném trestném činu. Zákonodárce zde ale již neřešil postup v situaci, kdy dojde ke spojení věcí, v nichž v jedné byl obhájce ustanoven a ve druhé byl zvolen. Potom je rozhodující názor obviněného. Jestliže se však obviněný nevyjádří, předseda senátu zruší ustanovení obhájce provedené soudem.⁹¹

2.4.1 Zproštění obhajoby

V případě, že obhájce obviněného dospěje k názoru, že není schopen nebo ochoten obviněného obhajovat, a to z důvodu rozporu takové obhajoby s jeho svědomím, může obhajobu odmítnout převzít. To se však neuplatní v případě, kdy je obviněnému obhájce ustanoven soudem. Obhájce může být povinnosti

⁸⁹ VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-321-9, s. 86

⁹⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 39 odst. 4

⁹¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 484

obhajování zproštěn na svou žádost nebo na žádost obviněného pouze z důležitých důvodů. Není sporu o tom, že mezi tyto důvody patří situace, kdy dojde k narušení důvěry mezi obhájcem a obviněným, která je, jak bylo vysloveno výše, základním předpokladem řádného vedení obhajoby. Dále je možné sem zařadit takové situace, kdy obviněný neposkytuje potřebnou součinnost.⁹² Mezi důležité důvody můžeme dále zařadit vážnou a dlouholetou nemoc obhájce, pro kterou nemůže obhajobu delší dobu náležitě vykonávat nebo skutečnost, že obhájce v téže věci obhajuje jiného obviněného, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy obviněného, kterému byl tento obhájce nově ustanoven.

Je ponecháno na úvaze předsedy, „aby učinil závěr, zda důvody obsažené v žádosti ustanoveného obhájce o zproštění povinnosti obhajování naplňují předpoklady pro takové rozhodnutí. Jestliže obviněný, u něhož je dán důvod nutné obhajoby, neposkytuje potřebnou součinnost ustanovenému obhájci, z povahy věci vyplývá, že tato skutečnost sama o sobě nezakládá důvod pro zproštění obhájce jeho povinnosti obhajování, neboť takový postup by byl v rozporu jak se samotným smyslem nutné obhajoby, tak s oprávněním obviněného zvolit si způsob své obhajoby.“⁹³

Za předpokladu, že předseda senátu nebo v přípravném řízení soudce takové žádosti vyhoví, bezodkladně obviněnému ustanoví jiného obhájce, neboť je třeba zajistit, aby obviněný, u kterého jsou dány důvody nutné obhajoby, nebyl ani na okamžik bez obhájce.⁹⁴ V takovém případě není obviněnému před ustanovením obhájce poskytnuta lhůta na to, aby si obhájce zvolil. Tím však není dotčeno právo obviněného zvolit si namísto obhájce, který mu byl ustanoven, obhájce jiného.⁹⁵

Důvody zproštění ustanoveného obhájce povinnosti obhajování jsou totožné s důvody stanovenými pro vyloučení zvoleného obhájce z obhajování a jsou doplněny o důvod spočívající v tom, že obhájce nevykonává delší dobu obhajobu. V těchto případech rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce o zproštění povinnosti obhajování i bez návrhu obhájce či obviněného.⁹⁶

⁹² KUČERA, P. Obhájce obviněného a jeho svoboda projevu. *Trestní právo*, 2009, č. 4, s. 3

⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 6. 2008, sp. zn. 4 Tdo 1401/2007

⁹⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 489

⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 1994, sp. zn. Tzn 1/94

⁹⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 492

Není přípustné, aby předseda senátu rozhodl bez takové žádosti o zproštění povinnosti obhajování ani v případech, pokud by sám shledal závažné důvody, například při již zmiňované ztrátě důvěry mezi obviněným a obhájcem, neboť jinak by z jeho strany došlo k nepřípustnému zásahu do výkonu advokacie a tím i do vztahu mezi advokátem a jeho klientem.⁹⁷

2.5 URČENÍ ADVOKÁTA ČESKOU ADVOKÁTNÍ KOMOROU

Trestní řád zná pouze obhajobu na základě plné moci nebo obhajobu obhájcem, který byl ustanoven soudem. V právní praxi však existuje ještě jeden případ, a to obhajoba určená Českou advokátní komorou. To upravuje § 18 zákona o advokacii, který ve svém druhém odstavci tvrdí, že pokud se někdo poskytnutí právních služeb nemůže domoci, je oprávněn požádat Komoru, aby mu advokáta určila. Ve stejné věci může být obviněnému určen advokát pouze jednou.⁹⁸ Určení obhájce komorou je opatřením administrativní povahy, ke kterému je Komora zmocněna právě zákonem o advokacii. Advokát je v tomto případě povinen respektovat určitou veřejnoprávní pravomoc, která je Komoře svěřena.⁹⁹ Dokládá to i judikatura Nejvyššího správního soudu, která tvrdí, že „rozhodnutí o určení advokáta Českou advokátní komorou podle § 18 odst. 2 zákona o advokacii je rozhodnutím v oboru veřejné správy a podléhá přezkumu ve správním soudnictví.“¹⁰⁰

Před určením advokáta Českou advokátní komorou má přednost jeho ustanovení soudem. Pouze v případě, že žadatel nesplňuje podmínky dané zákonem pro ustanovení advokáta soudem, jsou splněny předpoklady pro zhodnocení, jestli mu má advokáta určit Komora. Žadatel by při tom měl Komoře prokázat, že v dané věci již o poskytnutí právních služeb žádal více advokátů, avšak všemi byl odmítnut.¹⁰¹ Komorou takto určený advokát je povinen se žadatelem uzavřít příkazní smlouvu a na jejím základě bude poté obhájci udělena

⁹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 11. 2009, sp. zn. 3 Tdo 839/2009

⁹⁸ Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, § 18 odst. 2

⁹⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013. Student. ISBN 978-80-87576-44-1, s. 265

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 9. 2008, sp. zn. 6 Ads 19/2008-103

¹⁰¹ SVEJKOVSKÝ, J.; VYCHOPEŇ, M.; KRYM, L.; PEJCHAL A. a kol. *Zákon o advokacii. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-248-2, s. 116

plná moc. Rozdíl od ustanovení obhájce soudem je spatřován v tom, že opatření Komory samo o sobě nezakládá práva a povinnosti obhájce obhajobu vykonat, nenahrazuje tedy plnou moc udělenou klientem. Pokud přestane mít obviněný zájem na tom, aby jej obhájce nadále obhajoval, stačí, aby plnou moc odvolal.¹⁰²

¹⁰² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013. Student. ISBN 978-80-87576-44-1, s. 265

3 ČINNOST OBHÁJCE V JEDNOTLIVÝCH STÁDIÍCH TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Trestní řízení je možné rozdělit do několika stádií. Jednotlivé části velmi obsáhlého práva na obhajobu se postupně promítají celým trestním řádem tak, jak trestní proces postupuje, tedy od sdělení obvinění až po skončení trestního řízení pravomocným rozsudkem.¹⁰³ Na následujících stránkách se zaměřím na činnost obhájce ve vybraných fázích trestního řízení, popřípadě při jednotlivých úkonech.

3.1 TAKTIKA OBHAJOBY

Samotné slovo taktika pochází původem z Řecka, kde se vžilo nejprve v oblasti vojenství a odtud se poté přesunulo do oblasti politiky. Vycházíme-li z již tradičního pojetí tohoto pojmu, rozumíme taktikou „uvážené využití všech zákonem připuštěných prostředků a pravidly povolání nezakázaných způsobů obhajoby, směřující k hájení, prosazení a zabezpečení zájmů občana, jehož se obhajoba týká.“¹⁰⁴

Je nepochybné, že každý advokát, ať už se specializuje na jakoukoli oblast práva, si musí za dobu své praxe položit otázku, zda určitý postup či konkrétní úkon není již v rozporu se zákony či stavovskými předpisy. Nejvíce takových situací vzniká právě při obhajobě v trestních věcech, a proto je důležité kontrolovat vlastní průběh obhajoby, aby nedocházelo k nepříjemným pochybením. Obhájce je možné vnímat ze dvou úhlů. Na jedné straně vystupuje jako jakýsi pomocník orgánů spravedlnosti, na straně druhé pak jako alter ego obviněného. Obhájce je zástupcem obviněného, jedná za něj jako za procesní stranu, jelikož on sám procesní stranou není, a to vždy v jeho prospěch. Z výše uvedeného plyne, že se jedná o zcela jednostrannou procesní funkci, kde ovšem musí být stanovena přesná hranice, kterou obhájce nesmí za žádných okolností překročit. Touto hranicí rozumíme nezákonné prostředky a způsoby obhajoby.¹⁰⁵

¹⁰³ KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 1392

¹⁰⁴ ŠEVČÍK, V. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*, 2001, č. 9, s. 50

¹⁰⁵ MANDÁK, V. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 26

Vztah práva na obhajobu a její taktiky je možné vymezit dvěma způsoby. Zatímco právo na obhajobu tvoří jakýsi statický a neměnný základ obhajoby, teprve taktika obhajoby tento základ obohacuje o jistou dávku dynamiky. Aby došlo k naplnění této dynamické části, musí být konkrétní prostředky a způsoby obhajoby uplatněny včas a musí naplnit účel, který jimi byl sledován. Taktika obhajoby je však ovlivňována mnoha faktory, mezi které můžeme zařadit:

- a) sílu podezření, že byl trestný čin spáchán a že jej spáchal právě obviněný,
- b) dějovou variantu obvinění a jeho právní kvalifikaci,
- c) druh trestného činu, druh důkazních prostředků, jejich nezvratnost a přesvědčivost,
- d) průběh trestního stíhání.

Je také pravdou, že taktiku obhajoby určuje i okamžik, v jakém obhájce do trestního řízení vstoupí. Pokud se jedná o případ, kdy již provedené prověřování spolu s intenzitou podezření udávají věci jistý směr, je potom velmi obtížné tento směr ovlivnit.¹⁰⁶

Oblast obhajoby v trestním řízení je možné rozdělit do dvou složek. Na složku skutkovou a na složku právní. Těžiště obhajoby se může přesouvat z jedné oblasti do druhé v závislosti na konkrétní věci. Při stanovení koncepce obhajoby je však většinou nutno vycházet z oblasti skutkové, jelikož právě ta tvoří základ pro posouzení rozhodných otázek.¹⁰⁷

Pokud jde o konkrétní případy stanovení taktiky obhajoby, jako první uvedu vázanost obhájce pokyny klienta. Ve skutkové oblasti většinou obhájce vychází ze skutkových tvrzení obviněného, a to především v té části výpovědi, kde obviněný popisuje vlastní jednání a okolnosti, které sám vnímal. V případě, že by se na těchto okolnostech obviněný s obhájcem neshodl, nebylo by jiného východiska, než obhajobu ukončit, a to z důvodu ztráty důvěry z té či oné strany. V oblasti právní dochází ke střetu obhájce jakožto odborníka a obviněného jakožto laika a bylo by tím pádem nesmyslné, kdyby obhájce měl být ve svém oboru vázán názory obviněného.

Další možnost taktického jednání v rámci obhajoby obviněného je spatřována v radě obviněnému, aby nevypovídal. Obhájce mu toto může poradit

¹⁰⁶ ŠEVČÍK, V. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*, 2001, č. 9, s. 50

¹⁰⁷ ŠEVČÍK, V. Taktika obhajoby (dokončení). *Bulletin advokacie*, 2001, č. 10, s. 60

kdykoli, a to i v průběhu procesních úkonů. Toto právo se může vztahovat na celé trestní řízení či jen na jeho určitou fázi.

Poslední oblastí, na kterou se zaměřím, je lež a falešné důkazy. Obviněný disponuje právem hájit se i lživě. Je otázkou, zda toto právo má i obhájce. V případě, že by byl alter egem obviněného, mohl by činit vše, co činí obviněný. Rada ke lživé výpovědi je ovšem v rozporu s etickými předpisy. V zahraniční literatuře proběhla řada diskusí zabývající se tématem, zda je obhájce oprávněn poučovat obviněného o skutečnosti, že je mu dovoleno lhát. Došlo se k závěru, že samotné poučení bez návodu na lživou obhajobu lze považovat za přípustné. V případě, že by však obhájce obviněného naváděl, aby se hájil lživě, pak už by se jednalo o nepřipustnou obhajobu.¹⁰⁸

Je tedy vždy velmi podstatné sledovat již výše charakterizovanou pomyslnou hranici tvořenou nezákonnými prostředky, která nesmí být advokátem za žádných okolností překročena. Při převzetí každé obhajoby je také nezbytné mít na paměti, že „čím obtížnější jsou podmínky pro ochranu či uplatnění zákonného práva a čím skrovnější prostředky jsou k dispozici, tím obezřetněji a promyšleněji je nezbytné jich využít.“¹⁰⁹

3.2 PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ

Přípravné řízení, jiným názvem někdy označované jako předsoudní stadium trestního řízení, je obligatorní fází trestního řízení kontinentálního typu. Řízení před soudem je z velké míry ovlivňováno právě přípravným řízením, jelikož právě to podstatně působí na úspěšnost dokazování, které se pak před soudem provádí.¹¹⁰ Ani po novele provedené zákonem č. 265/2001 Sb. se na obecném charakteru přípravného řízení nic nezměnilo. „Ve srovnání s řízením před soudem zůstalo nepřímé, neveřejné a převážně písemné. Cíle přípravného řízení jsou především prověřit podezření ze spáchání trestného činu, opatřit podklad pro podání obžaloby, zabránit nedůvodnému postavení obviněného před

¹⁰⁸ MANDÁK, V. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 26

¹⁰⁹ ŠEVČÍK, V. Taktika obhajoby (dokončení). *Bulletin advokacie*, 2001, č. 10, s. 60

¹¹⁰ MUSIL, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-572-8, s. 533

soud a usnadnit provedení hlavního líčení.“¹¹¹ Přípravné řízení v sobě zahrnuje nepřehledné množství situací, které jsou z pohledu obhajoby něčím zajímavé. Po poradě s vedoucím práce jsem se však omezila na tu část, která se týká vazby, jelikož i to je jeden z důvodů nutné obhajoby, a tím pádem by tato část přípravného řízení neměla být opomíjena.

3.2.1 Obhajoba ve vazebních věcech

Vzetí občana do vazby je podstatným zásahem do jeho osobní svobody. Jak bylo naznačeno výše, vazba tvoří jeden z důvodů nutné obhajoby. V trestním řádu je dokonce považován za tak důležitý, že je staven hned na první pozici ve výčtu všech důvodů, pro které je stanovena povinnost zastoupení obhájcem. Proces zajištění obhájce byl popsán v kapitole věnující se zvolení a ustanovení obhájce.

Dá se říci, že vazba u obviněného do jisté míry usnadňuje práci orgánům činným v trestním řízení. Ty tak mají zaručeno, že se obviněný nebude vyhýbat výslechu, nýbrž se k němu dostaví naprosto přesně, což zajistí orgány vězeňské služby. Komu však vazba znesnadňuje postavení je obviněný.¹¹²

Jestliže je obviněný ve vazbě, musí mít obhájce i v takovém případě, že se ve vazbě nachází v jiné trestní věci.¹¹³ V období, kdy obviněný obhájce ještě nemá, ačkoli podle zákona mít musí, je možné ve věci provádět jen takové úkony, u kterých jejich provedení není možné odložit. Mezi takové úkony je možné zařadit osobní prohlídku, domovní prohlídku, vstup do obydlí, ohledání místa činu, prohlídku těla či například odběr pachové stopy. Pokud by byl proveden jiný vyšetřovací úkon v době, kdy obviněný ještě obhájce neměl, jednalo by se o porušení práva obviněného na obhajobu.¹¹⁴

Povinnost obhájce zakotvená v ustanovení § 41 odst. 1 trestního řádu, platí stejnou měrou i vůči obviněnému, který se nachází ve vazbě. Obviněný

¹¹¹ CÍSAŘOVÁ, D. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-348-5, s. 417

¹¹² VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-321-9, s. 335

¹¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. října 1969, sp. zn. 6 Tz 83/69

¹¹⁴ RŮŽIČKA, M.; ZEZULOVÁ, J. *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*. 1. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-817-7, s. 637

nacházející se ve vazbě by neměl mít ztížené podmínky pro uplatnění obhajoby proti obviněným, kteří se mohou hájit na svobodě. Tato nevýhoda by měla být ze strany obhájce vyvážena častějšími návštěvami i písemnou korespondencí. Obhájce je tímto alespoň částečně schopen napravit následky izolace obviněného od vnějšího světa.¹¹⁵

Dle zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby je zcela nepřipustná jakákoli kontrola vzájemné korespondence mezi obviněným a jeho obhájcem. Stejně tak se postupuje v případě telefonního kontaktu mezi nimi, který musí být obviněnému kdykoli umožněn. Na rozdíl od osobních návštěv obviněného, které jsou omezeny jak počtem osob, tak četností, je obviněný oprávněn přijímat návštěvy svého obhájce kdykoli. A co je asi nejdůležitější, obviněný je oprávněn dopisovat si a hovořit se svým obhájcem bez přítomnosti třetí osoby.¹¹⁶ To podle mého názoru dodává obviněnému jistou dávku soukromí a zvyšuje se tím i stupeň důvěry mezi obviněným a jeho obhájcem.

Obhájce by měl vždy mít na paměti, že obhajoba ve vazebních věcech se od obhajoby obviněného stíhaného na svobodě liší z mnoha hledisek. Proto by měl postupovat podle níže popsaných zásad. Všechny záležitosti týkající se styku s obviněným by měly být vyřizovány přednostně a s co možná největším urychlením. První rozmluva s obviněným by se tedy měla uskutečnit ihned po vzniku právního zastoupení, jestliže takové zastoupení již existuje, tak ihned po vzetí obviněného do vazby. Dále je nutné mít po celou dobu zastupování na paměti zásadu presumpce neviny a uzpůsobovat tomu i způsob jednání s obviněným, ať již osobní kontakt či písemnou korespondenci. Především by obhájce měl být ohleduplný k psychickému stavu člověka nacházejícího se ve vazbě, protože ten bude každopádně narušen nemožností pobytu na svobodě. A v neposlední řadě by měl neustále usilovat o ukončení vazby obviněného, a to využitím všech zákonných prostředků.¹¹⁷

Na závěr pojednání o vazbě se zaměřím na vazbu mladistvých. Po účinnosti zákona o soudnictví ve věcech mládeže můžeme vazbu mladistvých označit za zcela výjimečné opatření. Zásah vazebního stíhání do života plně trestně odpovědného občana je nepopiratelný, jak zásadní potom musí být zásah

¹¹⁵ MANDÁK, V; ŠTĚPÁN, J. K obhajobě v přípravném řízení. *Zprávy advokacie*, 1965, září, s. 70.

¹¹⁶ Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, § 13 odst. 3, § 13a odst. 3, § 14 odst. 9, § 20 odst. 4

¹¹⁷ VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-321-9, s. 336

vazby do života mladistvého. Zde zastávám názor, že pokud zájem společnosti na vazbě mladistvého není opravdu značný, nemělo by k takovému zásahu docházet. Naopak v případě závažnějších typů provinění mladistvého, zvláště v oblasti života a zdraví je pochopitelné, že zájem společnosti na vazbě mladistvého se zvyšuje.

Pokud se tedy zaměříme na odlišnosti mezi vazbou mladistvého obviněného a plně trestně odpovědné osoby, nalezneme je jak v délce trvání vazby, tak u institutů, kterými je možné vazbu nahradit. Délka trvání vazby v řízení ve věcech mladistvých nesmí překročit dva měsíce, v případě zvlášť závažného provinění pak měsíců šest. Stejně jako u dospělého je možné vazbu prodloužit, pokud by propuštěním mladistvého na svobodu hrozilo, že bude obtížnější dosáhnout účelu trestního stíhání. Takové prodloužení, o dva měsíce, v případě zvlášť závažného provinění až o šest měsíců, je uskutečnitelné jedenkrát v rámci přípravného řízení a jedenkrát v řízení před soudem pro mládež. Vazbu mladistvého je možné nahradit zárukou, dohledem, slibem nebo peněžitou zárukou, stejně jako v případě vazby zletilého obviněného. Nový institut, kterým lze vazbu nahradit pouze u mladistvého, je umístění v péči důvěryhodné osoby.¹¹⁸

V případě vazby mladistvého dochází ke střetu dvou důvodů nutné obhajoby, je tedy více než vhodné, aby k obhajobě takového mladistvého docházelo s co největším pracovním nasazením obhájce a pokud možno v co nejkratší možné době, aby se tak snížil dopad nepříznivých následků vazby na ještě ne zcela vyvinutou psychiku mladistvého.

3.3 ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM

V trestním řádu je řízení před soudem věnována část třetí. Ta v sobě zahrnuje předběžné projednání obžaloby, všechny tři typy zasedání soudu, kterými jsou hlavní líčení, veřejné a neveřejné zasedání. Dále obsahuje úpravu řízení o řádných a mimořádných prostředcích a vykonávací řízení. Mezi tím můžeme najít i úpravu zvláštních způsobů řízení, z nichž jsem si pro potřeby této práce vybrala ty, u kterých je ze zákona povinné nechat se zastoupit obhájcem, a proto mi z pohledu obhajoby přijdou nejzajímavější. Než se ale dostanu

¹¹⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 3444

k samotným zvláštním typům řízení, přiblížím oprávnění strany obhajoby v oblasti dokazování.

3.3.1 K možnosti obhájce důkaz vyhledat, předložit a navrhnout jeho provedení

Je nutné brát zřetel na to, že v řízení před soudem se zpravidla rozhodují ty nejdůležitější otázky, které se týkají viny a trestu obžalovaného. Dochází k tomu za součinnosti stran, a proto je třeba vymezit rozsah a předmět dokazování tak, že skutkový stav má být zjištěn bez důvodných pochybností a v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí.¹¹⁹

Před novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., byl proces dokazování v trestním řízení ponechán většinou jen na orgánech činných v trestním řízení. Nikde nebyla výslovně uvedena možnost, aby důkaz vyhledala, předložila či provedla strana trestního řízení. To se po zmíněné novele trestního řádu změnilo. Do ustanovení § 89 odst. 2 přibyla věta, ve které se právě vyhledání důkazu, jeho předložení či navržení jeho provedení umožnilo každé ze stran trestního řízení a zároveň skutečnost, že takto neučinil orgán činný v trestním řízení, nezakládá již důvod k odmítnutí takového důkazu.¹²⁰ Tímto ustanovením se velmi silně posílilo postavení strany obhajoby v procesu dokazování.

„Proces dokazování lze rozdělit do několika úzce spolu souvisejících a prolínajících se fází:

- a) vyhledání důkazů,
- b) opatření důkazů,
- c) provádění a procesní zajištění důkazů,
- d) prověrka důkazů,
- e) hodnocení důkazů.

Rozlišování těchto fází je však do značné míry umělé a relativní, neboť v průběhu opatřování a provádění jednoho důkazu může být zároveň vyhledán další důkaz či důkazy.“¹²¹

¹¹⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řízení před soudem prvního stupně*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1996. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-7179-049-4, s. 295

¹²⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 89 odst. 2

¹²¹ MUSIL, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-572-8, s. 400

V trestním řízení je straně obhajoby umožněno důkaz vyhledat, opatřit, prověřit a hodnotit. V zásadě ale nemůže provádět a procesně zajišťovat důkazy, jelikož v tomto případě se jedná o procesní postup, ke kterému jsou oprávněny orgány činné v trestním řízení. Zákon to však připouští za podmínek stanovených v § 215 odst. 2 trestního řádu, kde tvrdí, že obhájce může v hlavním líčení provést důkaz, především výslech svědka nebo znalce, ale to pouze se souhlasem předsedy senátu.¹²²

Obhájce je především oprávněn důkaz vyhledat. Pod vyhledáním důkazu si můžeme představit pátrání po pramenech důkazů a identifikaci jejich nositelů. Z tohoto pohledu obhajoba může zjišťovat, jaké osoby byly svědky určité události, která je předmětem dokazování. Zde si ale musíme uvědomit, že i když je obhájce vázán pokyny obviněného, nemůže podat návrh na výslech osoby jako svědka, aniž by předem věděl, co může vypovědět. Je tedy nepřijatelné, aby obhájce navrhl výslech svědka bez kontaktu s takovou osobou. Současně je třeba takovou osobou poučit, že ji obhajoba žádá pouze o pravdivé informace, bez ohledu na to, že zastupuje zájmy obviněného a až na základě toho, co vypoví, obhájce zváží, zda navrhne její výslech či nikoli.

Zaměříme-li se na oblast předložení důkazů stranou obhajoby soudu, můžeme tak učinit u konkrétních důkazních prostředků v případě, že to jejich povaha připouští. Takovými důkazními prostředky mohou být věci, na kterých je zřejmý následek trestného činu, záznamy zachycující dokazovanou skutečnost, ať již obrazové či zvukové, znalecké posudky, listinné důkazy a jakékoli další důkazní prostředky, které jsou jednoznačně ve prospěch obviněného. Obhájci je zakázáno předložit soudu takový znalecký posudek, který obsahuje skutečnosti v neprospěch obviněného.¹²³ Jestliže jsou však naplněny podmínky stanovené v § 110a trestního řádu obsahující náležitosti pro znalecký posudek a znalecký posudek obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom následku zřejmě nepravdivého znaleckého posudku, potom má takový znalecký posudek vyžádaný obhajobou stejnou váhu jako posudek, který byl vyžádán orgánem činným v trestním řízení.¹²⁴ To však neznamená, že soud nemůže odmítnout znalecký posudek předložený stranou obhajoby. Učinit tak může v případě, kdy jej po

¹²² Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 215 odst. 2

¹²³ VANTUCH, P. Kdy může obhajoba důkaz vyhledat, kdy předložit a kdy jen navrhnout jeho provedení? *Bulletin advokacie*, 2013, č. 7-8, s. 27

¹²⁴ VANTUCH, P. K znaleckým posudkům vyžádaným obhajobou po novele trestního řádu. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 4, s. 32

prostudování odmítl jako nadbytečný a rozhodl, že jej neprovede. Soud totiž není povinen vyhovět všem návrhům účastníků, je vázán pouze povinnostmi o návrzích obžalovaného rozhodnout.¹²⁵

Na závěr se dostáváme k otázce, kdy může obhajoba navrhnout provedení důkazu. To je totiž straně obhajoby povoleno jen ve výjimečných situacích, mezi které se řadí například to, když je obviněný dosud provedenými důkazy zcela jednoznačně usvědčován. V takovém případě je straně obhajoby povoleno navrhnout kupříkladu přibrání znalce za účelem vypracování znaleckého posudku, pokud je zde předpoklad, že závěry znalce mohou být ve prospěch obviněného.¹²⁶

3.3.2 *Vybrané zvláštní způsoby řízení*

3.3.2.1 **Řízení proti mladistvému**

Od 1. 1. 2004 řízení v trestních věcech mladistvých upravuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, který je k trestnímu řádu ve vztahu speciality. Za mladistvého zákon považuje takovou osobu, která „v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok věku a nepřekročila osmnáctý rok svého věku.“¹²⁷

Neodmyslitelnou součástí nutné obhajoby, kterou však nenajdeme upravenou v trestním řádu, ale právě v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, je nutná obhajoba mladistvých. Ta je zde zařazená v § 42, který se věnuje právům mladistvého. Tímto ustanovením je zaručováno širší uplatnění nutné obhajoby, než je tomu u dospělého obviněného, u kterého nastupuje právo na obhajobu až od okamžiku zahájení trestního stíhání.

Institut nutné obhajoby u mladistvých je koncipován poněkud rozsáhleji než u osob plně trestně odpovědných. To je zdůvodňován především tím, že u mladistvého je předpoklad menší schopnosti účinně se hájit sám, což vyplývá zejména z menší zralosti a vyspělosti dané věkem. Mladistvý musí mít obhájce již

¹²⁵ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 14. 3. 2001, sp. zn. IV. ÚS 459/2000

¹²⁶ VANTUCH, P. Kdy může obhajoba důkaz vyhledat, kdy předložit a kdy jen navrhnout jeho provedení? *Bulletin advokacie*, 2013, č. 7-8, s. 27

¹²⁷ Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, § 2 odst. 1, písm. c)

od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže či jsou vůči němu provedeny úkony podle trestního řádu. V době, kdy mladistvý obviněný obhájce ještě nemá, i když jej mít musí, lze provádět jen ty úkony, které nesou odkladu. Podobně jako v případě klasické nutné obhajoby je nutné mladistvého náležitě poučit o možnosti, aby si obhájce zvolil sám, jinak mu bude ustanoven.¹²⁸ Mladistvého se institut nutné obhajoby dotýká mnohem dříve, a to již od sepsání záznamu o zahájení úkonu trestního řízení nebo provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů. Nutná obhajoba zde trvá po celou dobu trestního stíhání, pouze však do okamžiku, kdy mladistvý dovrší 18 let věku.¹²⁹ Nutná obhajoba u mladistvého však nenastane a potřeba zajištění obhájce nevznikne za předpokladu, že provedení úkonu není možné odložit nebo nelze zajistit vyrozumění obhájce o takovém úkonu. Situací, kdy provedení úkonu není možné odložit, se rozumí ta, při které hrozí nebezpečí jeho zmaření či ztráty takového důkazního prostředku. Situace, kdy není možné vyrozumět obhájce mladistvého obviněného, znamená, že obhájce je nedosažitelný jak osobně, tak prostřednictvím telefonu.¹³⁰

Oblast působnosti obhájce, který zastupuje mladistvého obviněného, je značně rozšířená oproti zastupování plně trestně odpovědných osob. Klíčovou roli zde hraje rozumová a mravní vyspělost mladistvého. „Ta má dvě složky, které se vzájemně ovlivňují a tvoří z hlediska vývoje mladistvého do značné míry celek. Složka rozumová zahrnuje postupné individuální nabývání schopnosti pojmového myšlení, složka mravní se považuje za proces, v němž si osobnost mladistvého v průběhu individuálního rozvoje osvojuje normy chování, které platí v daném období rozvoje společnosti, a tyto přeměňuje na osobní a morální kvality“¹³¹ Úkolem obhájce by tedy mělo být přesvědčit soud o zániku trestní odpovědnosti mladistvého z důvodu nedosažení rozumové a mravní vyspělosti v době spáchání provinění. Dále by se obhájce měl alespoň pokusit uplatnit ustanovení věnující se účinné lítosti při pokusu o náhradu škody mladistvým. Obhájce by také mohl navrhnout upuštění od potrestání, pakliže se mladistvý dopustil provinění

¹²⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, 3. vydání. Praha: 2011. ISBN 978-80-7400-350-9, s. 399

¹²⁹ CHMELÍK, J. a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Monografie. ISBN 978-80-7380-488-6, s. 457

¹³⁰ VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-321-9, s. 525

¹³¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, 3. vydání. Praha: 2011. ISBN 978-80-7400-350-9, s. 42

z neznalosti právních předpisů. Je sice pravda, že neznalost zákona neomlouvá, ale v tomto případě by jako argument mohl posloužit věk mladistvého, jeho rozumová a mravní vyspělost, či prostředí, ve kterém vyrůstal a žil.¹³²

Z judikatury Nejvyššího soudu České republiky je patrné, že obhájce mladistvého obviněného je oprávněn činit úkony obhajoby i proti jeho vůli.¹³³ Je však otázkou, zda tak může činit v každém případě. Dejme tomu, že si mladistvý obviněný obhájce zvolil sám, tedy mu nebyl ani zvolen jeho zákonným zástupcem, ani ustanoven soudem¹³⁴, čímž prokázal jistou dávku způsobilosti a zodpovědnosti v této oblasti a bylo by tedy vhodné k takovému mladistvému přistupovat poněkud odlišněji. Bylo by však podle mého názoru přehnané, kdyby se obhájce striktně řídil pokyny takového mladistvého. Ideálním řešením v takové situaci by bylo nalezení jisté rovnováhy mezi těmito dvěma možnostmi.

Mladistvý obviněný musí mít dále obhájce „ve vykonávacím řízení, v řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení, rozhoduje-li soud pro mládež ve veřejném zasedání.“¹³⁵

Ke specifickým oprávněním mladistvého se také řadí právo být zastupován zákonným zástupcem, který v řízení proti mladistvému disponuje rozsáhlými právy. Zákonní zástupci mladistvého mají v trestním řízení obdobná práva jako obhájce. Obdobná proto, že se nemohou účastnit některých procesních úkonů a je jim omezen styk s mladistvým v případě, že se mladistvý nachází ve vazbě. Zákonný zástupce je oprávněn zvolit mladistvému obhájce, činit za něj návrhy, podávat opravné prostředky a může tak činit i proti vůli mladistvého až do jeho zletilosti.¹³⁶

Podle zkušeností vedoucí kriminálního oddělení Mgr. B. K. tvoří trestná činnost mladistvých zhruba 20% z celkového počtu spáchaných trestných činů a nejčastěji se jedná o trestnou činnost majetkovou.¹³⁷

¹³² KOVÁŘOVÁ, D. Postavení advokáta jakožto obhájce či opatrovníka mládeže po 1. 1. 2004. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 11-12, s. 50

¹³³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. 8 Tdo 327/2008

¹³⁴ HRUŠÁKOVÁ, M.; JIŘÍČEK P. Možnosti a meze obhajoby v trestních věcech mladistvých se zaměřením na jejich procesní způsobilost. *Trestněprávní revue*, 2014, č. 3, s. 70

¹³⁵ Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, § 42 odst. 2, písm. b), c)

¹³⁶ CHMELÍK, J. a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Monografie. ISBN 978-80-7380-488-6, s. 457

¹³⁷ Rozhovor s vedoucí 3. oddělení obecné kriminality SKPV Plzeň Mgr. B. K.

Na závěr se zaměřím na finanční stránku věci, tedy jestli se odměna advokáta či její výpočet za zastupování mladistvého nějakým způsobem odlišuje od odměny advokáta, který zastupuje osobu plně trestně odpovědnou. K tomu je třeba použít již zmiňovaný advokátní tarif, který se zabývá právě odměnami advokátů a náhradami advokátů za poskytování právních služeb. V § 10 odst. 3 jsou systematicky odstupňovány tarifní hodnoty podle výšky horní hranice trestu odnětí svobody, který za příslušný trestný čin či v našem případě provinění, mladistvému hrozí. Jelikož „trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoníku se u mladistvých snižují na polovinu“¹³⁸, mohl by tu vyvstat problém. Ten je však okamžitě vyřešen v následujícím ustanovení § 10 odst. 4 advokátního tarifu, neboť zde je stanoveno, že „k zákonnému snížení sazby u mladistvých se nepřihlíží.“¹³⁹ Odměna advokáta se tedy podle výše popsaného v případě obhajoby mladistvého neliší od odměny, jakou advokát obdrží za zastupování plně trestně odpovědné osoby. Z tohoto hlediska neshledávám tudíž žádný důvod pro vyhýbání se obhajobě mladistvých.

3.3.2.2 Řízení proti uprchlému

Řízení proti uprchlému je jedním z důvodů nutné obhajoby, jak již bylo zmíněné v kapitole věnující se právě povinnému zastoupení obhájcem. Mohlo by se zdát, že pokud někdo uprchne a bude se trestnímu řízení vyhýbat, je zcela nevhodné, aby mu stát, v případě, že mu bude obhájce ustanoven, ještě tímto způsobem ulehčoval situaci. Je třeba mít však vždy na paměti právo na spravedlivý proces a zásadu zajištění práva na obhajobu. Uprchlý obviněný samozřejmě nedisponuje tak širokým základem práv obhajoby jako obviněný účastníci se celého průběhu trestního řízení, a proto zde byl shledán důvod pro nutnou obhajobu.

Za uprchlého považuje trestní řád osobu, která se „vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině, nebo tím, že se skrývá.“¹⁴⁰ V takovém případě se trestní řízení vede v nepřítomnosti obviněného, a to i za předpokladu, že mu nemohlo být řádně

¹³⁸ Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, § 31 odst. 1

¹³⁹ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), § 10 odst. 3, 4

¹⁴⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 302

doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání nebo nemohl být řádně vyslechnut. Ve velké většině se jedná o případy, kdy taková osoba opustila území České republiky. Pouhý pobyt v zahraničí ovšem nezakládá důvod zahájit řízení proti uprchlému. Takový pobyt musí být motivován snahou uprchnout, nebo se trestnímu řízení vyhýbat.¹⁴¹ Z judikatury Nejvyššího soudu České republiky jsou dovozovány ještě další případy, ve kterých se nejedná o řízení proti uprchlému, i když by to tak na první pohled mohlo vypadat. „Řízení proti uprchlému nelze konat, jestliže se obviněný nachází ve výkonu trestu odnětí svobody a soud tuto skutečnost nezjistil svým nedůsledným postupem. V takovém případě je vadné i opatření předsedy senátu, kterým obviněnému ustanovil obhájce s odkazem na důvod nutné obhajoby.“¹⁴² Dalším ukázkou toho, kdy nejsou naplněny podmínky pro konání řízení proti uprchlému, mohou být časté změny pobytu obviněného, poněvadž „pouhá skutečnost, že se soudu nepodařilo doručit obviněnému předvolání k hlavnímu líčení na adresu, kterou k tomuto účelu uvedl, neodůvodňuje úvahu o tom, že by se obviněný skrýval a tím se vyhýbal trestnímu řízení. Konání řízení proti uprchlému pak není namístě ani tehdy, jestliže sice obviněný mění často místo svého pobytu, ale činí tak z důvodu výkonu svého zaměstnání a soudu sdělil novou adresu, na kterou mu lze doručovat písemnosti.“¹⁴³

Postup zvolení a případného ustanovení obhájce se nikterak neliší od obecné úpravy. Jedinou odlišnost tvoří skutečnost, že se uprchlému obviněnému neponechává lhůta ke zvolení obhájce, jelikož povaha věci nepřipouští, aby si ho sám zvolil. Mohou tak učinit oprávněné osoby, nebo mu bude obhájce ustanoven soudem. Právě zastupování obviněného obhájcem ustanoveným soudem je nejčastější formou zastupování v tomto typu řízení, neboť pouze zřídka zvolí uprchlému obviněnému obhájce některý z rodičů či manžel.

Důvody pro konání řízení proti uprchlému zde nemusí být již od počátku trestního stíhání, ale mohou nastat kdykoli v průběhu trestního řízení. Je tedy možné, aby si obviněný zvolil obhájce ještě v době, kdy byl přítomen. V praxi občas dochází k tomu, že osoba, které bylo sděleno obvinění a která je již zastupována obhájcem na základě plné moci, se rozhodne ukrývat nebo vyhýbat

¹⁴¹ CHMELÍK, J. a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Monografie. ISBN 978-80-7380-488-6, s. 413

¹⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. srpna 2001, sp. zn. 7 Tz 200/2001

¹⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. května 2002, sp. zn. 4 Tz 34/2002

trestnímu řízení až kdykoli v jeho průběhu. Činí tak většinou pod tíhou důkazů, které byl navržený v její neprospěch nebo z obavy výše hrozícího trestu.¹⁴⁴ Postup může být však i opačného charakteru. Obviněný se mohl skrývat či vyhýbat od počátku trestního stíhání, avšak v průběhu trestního řízení si to mohl rozmyslet či se z jiného důvodu vrátit a rozhodnout se v takovém jednání již nepokračovat. V takovém případě vzniká soudu povinnost „po podání obžaloby zjišťovat, zda u obžalovaného přetrvávají důvody pro tento zvláštní způsob řízení i ve stadiu řízení před soudem, i když se přípravné řízení proti obžalovanému důvodně konalo ve formě řízení proti uprchlému. Pokud tomu tak již není, soud pokračuje v řízení podle obecných ustanovení trestního řádu, a nikoliv podle zvláštních ustanovení o konání řízení proti uprchlému.“¹⁴⁵

Za předpokladu, že byla důkladně zjištěna skutečnost, že obviněný uprchl s úmyslem vyhýbat se trestnímu řízení, je možné konat řízení proti uprchlému i tehdy, pokud pachatel trestného činu nebyl vůbec dopaden a nemohlo tak proti němu být zahájeno trestní stíhání. Za takových okolností nastávají účinky zahájení trestního stíhání oznámením tohoto faktu obhájci, a to doručením písemného vyhotovení usnesení o zahájení trestního stíhání obviněného do rukou obhájce. Dodání takového usnesení musí proběhnout formou doručení do vlastních rukou podle § 64 trestního řádu. Obhájci je tak doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání namísto obviněného jako jeho zástupci, ale zároveň také jako jeho obhájci. Není však potřeba mu ho doručovat dvakrát. Ustanovení o doručování se nepoužije pouze na doručení usnesení o zahájení trestního stíhání, ale i na všechny ostatní písemnosti určené obviněnému.¹⁴⁶

Obhájce má v tomto typu řízení poměrně široký základ oprávnění, jelikož mu náleží stejná práva jako obviněnému. To v sobě zahrnuje nejen práva obhájce stanovená § 41 trestního řádu, ale navíc mu přísluší i výhradní oprávnění obviněného stanovená v § 33 trestního řádu, zejména možnost vyjádřit se ke skutečnostem, které jsou obviněnému kladeny za vinu a k důkazům o nich, dále činit návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky.¹⁴⁷

¹⁴⁴ VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-321-9, s. 540

¹⁴⁵ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 5. 2001, sp. zn. 3 To 46/01

¹⁴⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 3459

¹⁴⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 33 odst. 1

Obhájce obviněného nelze v běžném typu trestního řízení považovat za osobu, která je oprávněna podat za obviněného opravný prostředek, to však neplatí právě pro řízení proti uprchlému, ve kterém obhájce tímto právem disponuje.¹⁴⁸ „Pakliže se však obhájce uprchlého obžalovaného po vyhlášení rozsudku odvolání vzdá, není tím dotčeno právo osob uvedených v § 247 odst. 2 trestního řádu, podat odvolání ve prospěch obžalovaného do osmi dnů od doručení opisu rozsudku obhájci. Pokud během této lhůty pominou důvody řízení proti uprchlému, může v této lhůtě podat odvolání i obžalovaný. Teprve po marném uplynutí uvedené lhůty dojde k nabytí právní moci rozsudku a dříve nemůže skončit ani povinnost obhájce k obhajování.“¹⁴⁹

Řízení proti uprchlému lze konat i proti mladistvému, ačkoli zákon o soudnictví ve věcech mládeže nevěnuje této problematice žádné speciální ustanovení. Na druhou stranu s ním však počítá v ustanovení § 64 odst. 1 věnující se konání hlavního líčení a veřejného zasedání. Příčiny pro konání tohoto typu řízení mohou vzniknout v jakémkoli období trestního řízení, stejně tak mohou kdykoli zaniknout jako v případě zletilého obviněného. Jak vyplývá z výše uvedeného a z kapitoly věnující se nutné obhajobě, obviněný musí být v tomto typu řízení vždy zastoupen obhájcem, který disponuje stejnými právy jako obviněný.¹⁵⁰ Skutečnost, že by se jednalo o uprchlého mladistvého obviněného, je jakýmsi vynásobením důvodů povinného zastoupení obhájcem. Právě takové zastoupení obhájcem zde slouží nejen k zajištění práva na obhajobu uprchlého, ale i k řádnému objasnění věci a následně spravedlivému rozhodnutí.

3.3.2.3 Řízení o schválení dohody o vině a trestu

S účinností od září roku 2012 byl do českého právního řádu vnesen institut, který má sice kořeny v anglosaském systému práva, ale značným způsobem se již rozšířil také v zemích patřících do systému práva kontinentálního. Zákonnou úpravu dohody o prohlášení viny a přijetí trestu, zkráceně jen dohody o vině a trestu, nalezneme v trestním řádu hned na dvou místech. První část

¹⁴⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013. Student. ISBN 978-80-87576-44-1, s. 751

¹⁴⁹ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20. 5. 2003, sp. zn. 10 To 219/2003

¹⁵⁰ CHMELÍK, J. a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Monografie. ISBN 978-80-7380-488-6, s. 413

úpravy obsažená v ustanoveních § 175a a § 175b se věnuje obsahovým prvkům dohody a postupu při jejím uzavírání, druhá část potom upravuje v ustanoveních § 314o a následujících řízení před soudem, který dohodu schvaluje. Toto rozdělení tak řízení o schválení dohody o vině a trestu řadí mezi zvláštní způsoby řízení.

Z důvodu, že se jedná o poměrně nový institut, nedošlo ještě zcela k jeho zapracování do odborných publikací. Kdo však podává alespoň částečný pohled na tento zvláštní typ řízení je Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc. ve své publikaci věnované trestnímu právu procesnímu novelizované k datu 1. 4. 2013. Podle něj je možné dohodu o vině a trestu charakterizovat jako „postup, při kterém se obviněný, poškozený a státní zástupce dohodnou na návrhu dohody o vině a trestu, kterou musí schválit a vyhlásit soud odsuzujícím rozsudkem.“¹⁵¹

Základem tohoto institutu je dojednání akceptovatelné dohody mezi státním zástupcem na straně jedné a obviněným na straně druhé, samozřejmě s ohledem na zájmy poškozeného. Takto navržená dohoda však ještě podléhá schválení soudem formou rozsudku, a to ve veřejném zasedání. Soud ale takovou dohodou není vázán, disponuje poměrně širokým okruhem oprávnění dohodu nepřijmout. Za to, že obviněný umožní urychlení celé věci, vzdá se práva na projednání věci před soudem a práva na dokazování viny v hlavním líčení, může od státního zástupce očekávat ochotu uložení mírnějšího potrestání.¹⁵²

Jestliže se zaměříme na vztah řízení o schvalování dohody o vině a trestu s dvěma předešlými zvláštními způsoby řízení, kterými jsou řízení proti mladistvému a řízení proti uprchlému, je nutné konstatovat, že právě v těchto typech řízení není možné dohodu o vině a trestu sjednat. Dále toto není umožněno v řízení o zvláště závažných zločinech.¹⁵³

Po zavedení tohoto institutu se rozšířil i výčet důvodů nutné obhajoby. Zákonodárce pravděpodobně shledává důvodnost tohoto kroku v tom, že pokud dojde ke sjednávání dohody o vině a trestu, očekává se od obviněného návrh trestu, případně ochranného opatření a návrh na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, což jistě předpokládá určité znalosti

¹⁵¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013. Student. ISBN 978-80-87576-44-1, s. 769

¹⁵² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář.* 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 2260

¹⁵³ ŘEHÁČEK, J. K otázce povinné účasti obhájce při sjednávání dohody o vině a trestu. *Státní zastupitelství*, 2012, č. 6, s. 40

v oblasti trestního práva, kterými obviněný ve většině případů nedisponuje. Proto je nezbytné obviněnému zabezpečit přítomnost obhájce, který mu zajistí potřebnou právní pomoc. Náklady, které jsou spojeny s nutnou obhajobou při sjednávání dohody o vině a trestu by měly být vyrovnány sníženým počtem odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně, neboť schválí-li soud dohodu o vině a trestu, není odvolání proti rozsudku přípustné.¹⁵⁴

Ne všichni se však ztotožňují s názorem, že dohoda o vině a trestu přinesla do českého právního řádu nějaký užitek. Oponují především tím, že nový institut jde proti dosud uplatňované zásadě zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, označované také jako zásada materiální pravdy a dále proti zásadám dokazování, zejména zásadě volného hodnocení důkazů, zásadě vyhledávací, zásadě bezprostřednosti a zásadě ústnosti. V případě příliš častého užívání tohoto institutu může docházet ke sblížení obhájců a státních zástupců při snaze dosáhnout co nerychleji výsledku řízení. Na druhou stranu, k tomu, aby byly nadále dodržovány principy spravedlivého procesu a bylo vyloučeno jakékoli zneužití tohoto institutu, slouží právě zakotvení nutné obhajoby v případech sjednání dohody o vině a trestu a nemožnost vzdát se v tomto případě práva na obhájce. Jestliže by obviněný při sjednávání dohody o vině a trestu obhájce neměl, jednalo by se o závažné procesní pochybení, které je důvodem pro odmítnutí návrhu na schválení této dohody.¹⁵⁵

O místě a době jednání o dohodě o vině a trestu musí být obhájce obviněného vyrozuměn.¹⁵⁶ Situace, kdy se obhájce bez řádné omluvy nedostaví k takovému jednání, i když o něm byl řádně a včas vyrozuměn, může být důvodem pro jeho předání kárnému senátu České advokátní komory k postihu.¹⁵⁷

Poněkud nelogický je fakt, že v řízení o schválení dohody o vině a trestu se vyžaduje povinné zastoupení obviněného obhájcem, avšak při samotném schvalování v řízení před soudem již nutná obhajoba není vyžadována. Ani v případě schvalování dohody o vině a trestu nelze za účelem urychlení trestního

¹⁵⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 446

¹⁵⁵ tamtéž, s. 2263

¹⁵⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 175a odst. 2

¹⁵⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 2278

řízení opomínat významnější zásady trestního řízení, k nimž řadíme i zásadu zajištění práva obviněného na obhajobu.¹⁵⁸

Vyvstává zde otázka, co vlastně bude náplní práce obhájce. Jestliže se totiž obviněný k činu dozná do úředního záznam o podání vysvětlení a po zahájení trestního stíhání využije svého práva na odepření výpovědi, bude obhájce přítomen jen jednání o trestu, nikoli již o vině. Z toho jasně plyne, že možnosti obhajoby jsou poněkud omezené. Vystupuje zde snad obhájce jen ve formě jakéhosi dozoru nad tím, aby obviněný nepřijal od státního zástupce příliš přísný trest? Na druhou stranu, příliš snaživý obhájce může svému klientovi i uškodit, a to v případě, že obhájce vyjádří svůj negativní postoj k obsahu dohody o vině a trestu, k jejímu uzavření nedojde, proběhne hlavní líčení a obviněnému bude nakonec uložen přísnější trest než ten navrhovaný ze strany státního zástupce v návrhu dohody o vině a trestu.¹⁵⁹

¹⁵⁸ CHMELÍK, J. a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Monografie. ISBN 978-80-7380-488-6, s. 441

¹⁵⁹ ŘEHÁČEK, J. K otázce povinné účasti obhájce při sjednávání dohody o vině a trestu. *Státní zastupitelství*, 2012, č. 6, s. 40

4 SROVNÁNÍ SE SLOVENSKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU

Důvodem srovnání právě se slovenskou právní úpravou byla skutečnost, že právě se Slovenskem máme dlouholetou společnou historii v rámci společného státu. Zánikem České a Slovenské federativní republiky došlo k rozdělení našeho státu s naším historicky nejbližším zahraničním sousedícím státem. Po desetiletí nás však spojovaly stejné právní předpisy. Po dlouhou dobu tyto právní předpisy ještě v obou státech platily, a to ve všech oblastech práva. Postupně dochází k jejím novelizacím či rekodifikacím. Pro potřeby této práce se zaměřím na oblast trestního práva. V roce 2005 proběhla na Slovensku rozsáhlá rekodifikace této oblasti, a to jak trestního práva hmotného, tak procesního s účinností od 1. ledna 2006. Jedná se o nový trestní zákon č. 300/2005 Z.z. ze dne 20. 5. 2005 a nový trestní řád č. 301/2005 Z.z. ze dne 24. 5. 2005. Oba tyto kodexy nahradily dříve platné kodexy, tj. trestní zákon č. 140/1961 Sb. a trestní řád č. 141/1961 Sb. V České republice proběhla prozatím pouze rekodifikace trestního práva hmotného, jejímž výsledkem je zákon č. 40/2009 Sb. Trestní právo procesní na svůj nový kodex stále čeká. Je pravdou, že zde proběhla řada významných novelizací a v průběhu let již byly schváleny dva věcné záměry pro nový trestní řád. Doufejme tedy, že Komise pro tuto činnost ustanovená, v brzké době odvede tu nejlepší možnou práci a přinese do právního řádu České republiky tento významný kodex.

Pokud se tedy zaměřím na oblast obhájce v obou trestních řádech, musím konstatovat, že se na první pohled příliš neliší. Jisté rozdíly zde však po hlubším prozkoumání nalezneme, a právě těm bych se ráda na následujících řádcích věnovala.

Stejně jako u nás považují na Slovensku výkon obhajoby za velmi důležitou společenskou funkci, která není vykonávána jen ve prospěch konkrétní osoby, kterou je obviněný, nýbrž v zájmu celé společnosti. Takový prospěch je třeba spatřovat v tom, že se dodržují základní lidská práva, je zabezpečena obhajoba občana, čímž je zároveň i zajištěna skutečnost, že obviněný nebude uznán vinným a nebude mu uložen trest bez náležitého zjištění skutkového stavu.¹⁶⁰

¹⁶⁰ HUSÁR, E. *Trestné právo procesné*. 2. vydání. Bratislava: IURA EDITION, 2001. Vysokoškolské učebnice. ISBN 80-89047-04-1, s. 68

Nyní se zaměřím na formální stránku. Obhájce je ve slovenském trestním řádu upraven v díle pátém, stejně jako je tomu u nás. Jemně se zde odlišují pouze čísla paragrafů. Stejná je i skutečnost, že obhájcem může být pouze advokát, který se však může nechat zastoupit advokátním koncipientem za předpokladu, že s tím obviněný souhlasí.¹⁶¹ Zde můžeme spatřovat jistý rozdíl, protože zatímco u nás je možné nechat se zastoupit koncipientem pro jednotlivé úkony s výjimkou řízení před krajským soudem jako soudem prvního stupně, před Vrchním soudem a Nejvyšším soudem¹⁶², tak na Slovensku je toto zastoupení koncipientem rozčleněno podle stádií trestního řízení a podle závažnosti trestného činu.

Úprava nutné obhajoby je obsažena v ustanoveních § 37 a § 38 slovenského trestního řádu. Jednotlivé důvody, pro které je nutná obhajoba shledávána, se příliš neliší. Stejně jako u nás je to vazba, výkon trestu odnětí svobody, pozorování ve zdravotnickém ústavu, zbavení či omezení způsobilosti (u nás možné už pouze omezení svéprávnosti), řízení proti mladistvému, řízení proti uprchlému, vždy, když to soud a v přípravném řízení prokurátor považuje za nutné zejména proto, že mají pochybnost o způsobilosti obviněného náležitě se hájit. Dále je také nezbytné být zastoupen obhájcem v případě konání řízení, v němž se rozhoduje o uložení nebo změně ochranného léčení, s výjimkou ochranného léčení protialkoholního a v řízení o zvlášť závažném zločinu. Zde se úprava liší pouze ve výši horní hranice trestu odnětí svobody. Stejně jako u nás je však možné se obhájce vzdát po poradě s ním. Identické je i právo vzít toto vzdání se obhájce v případě nutné obhajoby zpět. Slovenský trestní řád navíc upravuje povinnost nutné obhajoby v případě řízení o vydání do ciziny.¹⁶³ To bylo v České republice vyškrtáno předpisem č. 105/2013 Sb. o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Na rozdíl od Slovenska český právní řád zakotvuje ještě jeden důvod pro nutnou obhajobu, a tím je řízení o schvalování dohody o vině a trestu. Zatímco slovenská úprava umožňuje sjednání takové dohody u všech trestných činů, česká právní úprava je mnohem užší. Právní úprava na Slovensku nepožaduje povinnou účast obhájce při sjednávání dohody o vině trestu. Zásadní

¹⁶¹ Zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok, § 36 odst. 1, 2

¹⁶² Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 35 odst. 1

¹⁶³ Zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok, § 37

rozdíl je spatřován v podstatně jednodušším procesu schvalování dohody na Slovensku.¹⁶⁴

Ani úprava zvolení či ustanovené obhájce se příliš neliší. Při volbě obhájce přicházejí v úvahu nejrůznější kritéria. Rozhodující je však vůle toho, kdo si chce obhájce zvolit, jelikož se současně zavazuje, že za jeho služby zaplatí odměnu.¹⁶⁵ Bez rozdílu zůstává také fakt, že obviněnému mohou obhájce zvolit oprávněné osoby a v případě ztráty či omezení způsobilosti tak mohou učinit i proti jeho vůli.¹⁶⁶ V této oblasti neshledávám výrazných odlišností od české právní úpravy.

Co mě však jako odlišnost od české úpravy zaujalo, je institut zakotvený v ustanovení § 42 slovenského trestního řádu, a to institut tzv. náhradního obhájce. Ten má být obviněnému ustanoven v případě, že existuje důvodná obava, že by v přípravném řízení mohl být zmařen výslech obviněného, který trvá na přítomnosti obhájce, nebo že by mohlo být zmařeno hlavní líčení nebo veřejné zasedání pro nepřítomnost zvoleného či ustanoveného obhájce.¹⁶⁷ Ustanovení tohoto obhájce přichází v úvahu především ve skutkově náročnějších trestních věcech, s čímž je spojen předpoklad delšího trestního řízení.¹⁶⁸ V praxi se totiž stávají případy, kdy se obhájce, ať již z objektivních či subjektivních důvodů, nedostaví k hlavnímu líčení, čímž takové líčení zmaří. Často tak v trestním řízení vznikaly zbytečné průtahy.¹⁶⁹ Skutečnost, zda je v řízení před soudem náhradního obhájce třeba, závisí na posouzení konkrétního případu. Takové posouzení provádí předseda senátu. V případě, že dospěje k závěru, že náhradní obhájce je nezbytný, rozhodne o jeho ustanovení. Tím však není vyčerpána činnost soudu týkající se zajištění práva obviněného na řádnou obhajobu. Předseda senátu je povinen i po ustanovení náhradního obhájce v každé fázi trestního řízení probíhajícího před soudem sledovat a hodnotit, zda jsou dány důvody pro to, aby byl náhradní obhájce i nadále přítomen. Jestliže předseda senátu shledá, že již

¹⁶⁴ CHMELÍK, J. a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Monografie. ISBN 978-80-7380-488-6, s. 441

¹⁶⁵ ŠIMOVČEK, I. a kol. *Trestné právo procesné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-324-7, s. 99

¹⁶⁶ Zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok, § 39 odst. 2, 3

¹⁶⁷ tamtéž, § 42 odst. 1

¹⁶⁸ KORGÓ, D. a kol. *Trestné právo procesné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-432-9, s. 120

¹⁶⁹ IVOR, J. a kol. *Trestné právo procesné*. Bratislava: IURA EDITION, 2006. ISBN 80-8078-101-X, s. 235

náhradní obhájce není zapotřebí, je povinen o takové skutečnosti bezodkladně rozhodnout opatřením, kterým účast náhradního obhájce v trestním řízení před soudem zruší. Situace, kdy pominula potřeba náhradní obhajoby, může být například uzdravení zvoleného obhájce či zánik důvodu nutné obhajoby.¹⁷⁰

¹⁷⁰ ŘEŘICHOVÁ, M. Institut náhradního obhájce na Slovensku. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 12, s. 40

5 ÚVAHY DE LEGE FERENDA

Jak již bylo uvedeno výše, na Slovensku proběhla v roce 2005 komplexní rekodifikace trestního práva zahrnující jak trestní zákon, tak trestní řád. V České republice proběhla prozatím pouze rekodifikace trestního práva hmotného, a to vydáním trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. Nová úprava trestního řízení je velmi žádoucí, protože současná právní úprava pochází z počátku 60. let a přestože byla mnohokrát novelizována, její současná podoba neodpovídá potřebám trestního procesu počátku 21. století. Již od roku 2004 se však připravuje návrh nového trestního řádu. V této věci již byly vydány dva věcné záměry trestního řádu, a to v letech 2004 a 2008, ze kterých bude vycházet i Komise pro nový trestní řád. Tato Komise zahájila svou činnost v březnu roku 2014. Jejím předsedou byl jmenován prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D. Složení Komise je velmi různorodé, samozřejmě je složena z odborníků na trestní právo procesní, jimiž jsou soudci, státní zástupci, advokáti, zástupci ministerstva vnitra a Policie ČR, objevují se zde ale také odborníci z akademické sféry, a to proto, aby zde byly zastoupeny různé názory na trestní řízení a aby mohlo být na základě diskuse dosaženo co nejlepšího výsledku. Komise pro nový trestní řád schválila v listopadu 2014 východiska a principy nového trestního řádu, ze kterých budu na následujících stránkách vycházet i já.¹⁷¹

Obhájci a obviněnému je ve věcném záměru z roku 2008 věnována celá jedna část. Obviněný disponuje řadou oprávnění, která mu zůstanou zachována. Zachována zůstanou i práva a povinnosti obhájce v trestním řízení. Změny se však chystají v oblasti nutné obhajoby, když její důvody budou alespoň částečně omezeny. Například důvod nutné obhajoby založený na závažnosti trestného činu, dosud vymezený horní hranicí trestu odnětí svobody převyšující pět se bude modifikovat na stíhání pro zvlášť závažné zločiny.¹⁷² Po několika odborných konzultacích s advokáty specializujícími se na oblast trestního práva jsem dospěla k názoru, že právě tento důvod nutné obhajoby je v praxi nejčastější. Je tudíž zřejmé, že zvýšením oné hranice na hranici zvlášť závažných zločinů by výrazně ubylo případů povinného zastoupení. V rozhovoru s vedoucí oddělení obecné kriminality jsem se zaměřila spíše na snížení této hranice a zajímal mě její názor

¹⁷¹ Ministerstvo spravedlnosti ČR, trestní legislativa. Rekodifikace trestního práva procesního, dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx>.

¹⁷² Věcný záměr 2008, s. 28, v souladu s východisky a principy nového trestního řádu, dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx>.

právě na výši horní hranice pěti let, u které je dán důvod nutné obhajoby. Odpověděla, že hranice pěti let ji přijde adekvátní a měla by zůstat zachována, neboť při jejím snížení by narostly náklady a věci by to vůbec nepomohlo.¹⁷³

Pokud ještě chvíli zůstaneme v oblasti nutné obhajoby, mělo by se dle mého názoru zvážit i ustanovení § 36b, které upravuje možnost vzdání se nutné obhajoby. V této věci se ztotožňuji s názorem doc. JUDr. Pavla Vantucha, CSc., který již před novelou, kterou byl tento institut do trestního řádu zařazen, nedoporučoval začlenění navrhovaného ustanovení do trestního řádu a vyjádřil názor, že úvahy týkající se omezení případů nutné obhajoby by měly být propracovány až v novém trestním řádu.¹⁷⁴ Základem celého problému je nutnost položit si otázku, zda se opravdu jedná o nutnou obhajobu, když je v některých případech možné se jí vzdát. Ve věcném záměru je s touto možností počítáno i do budoucna. Pravděpodobně se jen změní důvod, pro který je možné se obhájce vzdát v závislosti na pozměněné hranici výše trestu odnětí svobody. Obviněný se tedy bude moci po poradě s obhájcem, který mu byl ustanoven na základě některého důvodu nutné obhajoby, vzdát obhajoby v případě, že zákon za takový trestný čin stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice činí nejméně deset let. Může tak učinit výslovným prohlášením adresovaným orgánu činnému v trestním řízení, který v této době vede řízení. Takové prohlášení může obviněný vzít zpět, stejně jako tomu bylo doposud.

Beze změny zůstanou ponechána ustanovení o zvolení či ustanovení obhájce, stejně jako ustanovení o vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce z obhajování a zproštění ustanoveného obhájce povinnosti obhajování, neboť tato ustanovení, která byla doplněna novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., se v praxi osvědčují.¹⁷⁵

Dle schváleného věcného záměru z roku 2008 bude účast obhájce při provádění úkonů v přípravném řízení omezena pouze na zásadní procesní úkony, které mají bezprostřední význam pro dokazování v řízení před soudem. Takovými procesními úkony se má na mysli výslech obviněného, účast při neodkladných a neopakovatelných úkonech, nahlížení do spisu, seznámení se s výsledky

¹⁷³ Rozhovor s vedoucí 3. oddělení obecné kriminality SKPV Plzeň Mgr. B. K.

¹⁷⁴ VANTUCH, P. K návrhu, aby se v některých případech nutné obhajoby mohl obviněný obhájce vzdát. *Trestní právo*, 2011, č. 6, s. 4

¹⁷⁵ Věcný záměr 2008, s. 28, v souladu s východisky a principy nového trestního řádu, dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx>.

přípravného řízení před podáním obžaloby. Toto omezení vychází ze skutečnosti, že realizace řádné obhajoby by měla mít své těžiště až v řízení před soudem. Na druhou stranu je nutné se zamyslet, jak bude v takovém případě obhájce obhajobu obviněného vykonávat. Není pochyb o tom, že pokud by se mohl účastnit všech úkonů v přípravném řízení a jeho účast nebyla ničím omezena, měl by možnost posoudit celou věc lépe a z více hledisek. Pokud bude obhájci znemožněn přístup k některým úkonům přípravného řízení, urychlí se tím celé přípravné řízení, ale je otázkou, zda nedojde k ochuzení práva obviněného na jeho obhajobu.

Věcný záměr se dotýká otázky obhajoby i ve vlastním řízení před soudem. Má se za to, že strany, kterými se rozumí státní zástupce a obžalovaný zastoupený obhájcem budou moci provádět důkazy, jejichž provedení samy navrhly. V případě obhájce půjde samozřejmě o takové důkazy, které vyvracejí či zeslabují vinu obžalovaného. Toto je rozdíl od dnešního, tzv. inkvizičního pojetí trestního řízení, pro které je charakteristické, že orgán, který vede v určitém stadiu řízení, má zároveň výlučnou povinnost provádět důkazy potřebné k objasnění věci a na základě nich ve věci rozhoduje. Tímto se také sleduje posílení odpovědnosti obhájce za náležitý výkon obhajoby, což zahrnuje jeho povinnost uvést všechny skutečnosti svědčící ve prospěch obviněného tak, aby podezření z trestného činu mohlo být vyvráceno či zeslabeno. Bude proto stanoveno, že důkazy svědčící ve prospěch obžalovaného bude provádět jeho obhájce. Samozřejmě nelze nechat vyhledávání, navrhování a provádění důkazů pouze na stranách řízení, jak je tomu v civilním procesu. Povinnost soudu doplnit dokazování je dána v případě, kdy příslušné důkazy nebudou provedeny obžalovaným ani jeho obhájcem za současné podmínky, že neprovedení důkazů by vedlo k vydání zjevně nespravedlivého rozhodnutí.¹⁷⁶ Dle mého názoru je tato změna žádoucí z toho důvodu, že obhájce bude moci vyvinout větší míru iniciativy ve věci, a to právě prostřednictvím provedení důkazu. Bezesporu je s tím spojeno více práce i odpovědnosti obhájce, ale obviněnému by to v tomto případě mohlo být ku prospěchu.

Z východisek a principů k novému trestnímu řádu jasně plyne, že „dohodu o vině a trestu je třeba rozšířit na všechny trestné činy, tedy i na zvlášť závažné zločiny (byť s určitými konkrétními výjimkami) a umožnit její uzavření

¹⁷⁶ Věcný záměr 2008, s. 9, v souladu s východisky a principy nového trestního řádu, dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx>.

i v průběhu hlavního líčení (podobně jako tomu je např. na Slovensku, kde v důsledku toho je využívána v mnohem větším počtu případů).¹⁷⁷ Státní zástupce JUDr. Jan Řeháček se zabýval tématikou dohody o vině a trestu z pohledu nutné obhajoby. Podle něj by povinná účast při sjednávání dohody o vině a trestu měla být z trestního řádu odstraněna. Navrhuje, aby dnes povinná účast obhájce byla nahrazena fakultativní účastí úředníka Probační a mediační služby, jelikož je vzhledem k činnosti obhájce v tomto typu řízení vhodnější.¹⁷⁸ Výše jsem rozvedla, že obhájce při sjednávání dohody o vině a trestu plní funkci jakéhosi dozoru nad výší udělovaného trestu obviněnému. Je tedy možné, že stejně dobře by tuto funkci zastával právě i úředník Probační a mediační služby.

¹⁷⁷Východiska a principy nového trestního řádu, s. 34, dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx>.

¹⁷⁸ŘEHÁČEK, J. K otázce povinné účasti obhájce při sjednávání dohody o vině a trestu. *Státní zastupitelství*, 2012, č. 6, s. 40

ZÁVĚR

Role obhájce v trestním řízení je značná. V případě, že obviněný dobrovolně využije jeho služeb nebo je k takovému jednání nucen, je obhájce povinen zajistit obviněnému zaručení jeho nejzákladnějšího práva, a to práva na obhajobu. Obhájce by při výkonu řádné obhajoby měl vykonávat všechna oprávnění, která jsou mu poskytnuta platnou právní úpravou, od etického kodexu advokáta přes zákon o advokacii až k trestnímu řádu, a to v takovém rozsahu, aby náležitě plnil povinnosti ve vztahu k obviněnému.

Dovolím si vyjádřit názor, že téma obhájce je v dnešní době velmi aktuální a aktuálním zůstane i do budoucna. Jedná se o institut, který není možné opomíjet. Téměř každá novela trestního řádu provedená za poslední roky se obhájce více či méně dotýká. Tím mám na mysli zavedení institutu vzdání se obhájce ve stanovených případech nutné obhajoby či naopak vyškrtnutí některých důvodů nutné obhajoby z trestního řádu v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Aktuálnost tématu spatřuji také v připravovaném návrhu nového trestního řádu, kde bude obhájci věnována velká pozornost.

Ve své práci jsem se zabývala současnou právní úpravou obhájce a jeho postavení ve vybraných fázích trestního řízení. Nejprve jsem se zaměřila na vysvětlení základních pojmů, bez kterých by následující text byl jen těžko pochopitelný. Těmito pojmy, které provázely celou diplomovou práci, byly především právo na obhajobu, nutná obhajoba, zvolený a ustanovený obhájce. Stěžejní část práce tvoří kapitola třetí, ve které jsem se již zabývala činností obhájce v jednotlivých stádiích trestního řízení, a to konkrétně obhajobou ve vazebních věcech, obhajobou v řízení proti mladistvému, uprchlému a obhajobou v řízení o schvalování dohody o vině a trestu. Kapitola je doplněna pojednáním o možnosti obhájce důkaz vyhledat, předložit a provést a dále úvahou nad taktikou obhajoby a oprávněními obhájce v rámci takové taktiky. V této části končí rozbor platné právní úpravy v České republice a přesouvá se do platné právní úpravy obhájce na Slovensku. Zde jsem se zaměřila na porovnání těchto ustanovení a na institut tzv. náhradního obhájce, který je upraven slovenským trestním řádem. Závěrečnou část tvoří rozprava nad možnou budoucí právní úpravou trestního práva procesního v závislosti na nově připravovaném návrhu trestního řádu.

RESUMÉ

The theme of my diploma thesis is “Position of a solicitor in a criminal proceeding“. It is focused on the basic principles of defence and the general role of the defence attorney in the criminal proceedings. I chose this topic because it is possible that I will work in this sector in the future. I wanted to expand my knowledge on the role of counsel.

The diploma thesis is divided into five interconnected chapters, some of which are further divided into subheadings. The introductory part summarizes the contents of the whole diploma thesis. The first chapter outlines the general issues such as defense and the accused's right of defense, which is also guaranteed by national laws and international documents as well. The second chapter is devoted to the solicitor, his rights and obligations in criminal proceedings. My main goal in this part was to explore the area of a necessary defense and its individual reasons. This chapter also divides the solicitors into two groups. The solicitors who are chosen by the accused and solicitors who are appointed by a court's resolution. The third chapter is the core of the diploma thesis and is devoted to the activities of the defense attorney in the respective phases of criminal proceedings. The hierarchy of the subheadings follows the order of criminal proceedings. First, a preliminary procedure and then judicial proceedings where I put emphasis on special methods of proceedings. The thesis provides a comparison of the Slovak legislation, as described in chapter four. In the fifth chapter I reflect on *lege ferenda* issues with respect to the role of the defense attorney. At the end of my thesis, there is a brief summary and conclusion.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knižní

BALÍK, S. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. 1. vydání. Plzeň: ZČU, 1998. 107 s. ISBN 80-7082-398-4.

CÍSAŘOVÁ, D. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008. 824 s. ISBN 978-80-7357-348-5.

HUSÁR, E. *Trestné právo procesné*. 2. vydání. Bratislava: IURA EDITION, 2001. 279 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 80-89047-04-1.

CHMELÍK, J. a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. 509 s. Monografie. ISBN 978-80-7380-488-6.

IVOR, J. a kol. *Trestné právo procesné*. Bratislava: IURA EDITION, 2006. 993 s. ISBN 80-8078-101-X.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013. 864 s. Student. ISBN 978-80-87576-44-1.

JELÍNEK, J.; UHLÍŘOVÁ, M. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011. 416 s. Teoretik. ISBN 978-80-87212-88-2.

KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 1441 s. ISBN 978-80-7380-140-3.

KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3.

KORGO, D. a kol. *Trestné právo procesné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 439 s. ISBN 978-80-7380-432-9.

MUSIL, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 1166 s. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-572-8.

RŮŽIČKA, M.; ZEZULOVÁ, J. *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*. 1. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2004. 808 s. ISBN 80-7179-817-7.

SVEJKOVSKÝ, J.; VYCHOPENĚ, M.; KRYM, L.; PEJCHAL A. a kol. *Zákon o advokacii. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 651 s. ISBN 978-80-7179-248-2.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 4700 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řízení před soudem prvního stupně*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1996. 576 s. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-7179-049-4.

ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, 3. vydání. Praha: 2011. 988 s. ISBN 978-80-7400-350-9.

ŠIMOVČEK, I. a kol. *Trestné právo procesné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 479 s. ISBN 978-80-7380-324-7.

VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 651 s. ISBN 978-80-7400-321-9.

Časopisecké

FASTNER, J. K účinkům telefonického ustanovení obhájce. *Trestněprávní revue*, 2002, č. 12, s. 375.

FOREJT, P. Novela trestního řádu č. 459/2011 Sb. – základní informace. *Státní zastupitelství*, 2012, č. 1, s. 9-13.

HRUŠÁKOVÁ, M.; JIŘÍČEK P. Možnosti a meze obhajoby v trestních věcech mladistvých se zaměřením na jejich procesní způsobilost. *Trestněprávní revue*, 2014, č. 3, s. 70-72.

KOVÁŘOVÁ, D. Postavení advokáta jakožto obhájce či opatrovníka mládeže po 1. 1. 2004. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 11-12, s. 50-53.

KUČERA, P. Obhájce obviněného a jeho svoboda projevu. *Trestní právo*, 2009, č. 4, s. 3-5.

MANDÁK, V. K otázce působení dvou nebo více obhájců obviněného. *Trestněprávní revue*, 2006, č. 1, s. 30 – 31.

MANDÁK, V. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 26-40.

MANDÁK, V; ŠTĚPÁN, J. K obhajobě v přípravném řízení. *Zprávy advokacie*, 1965, září, s. 70.

ŘEHÁČEK, J. K otázce povinné účasti obhájce při sjednávání dohody o vině a trestu. *Státní zastupitelství*, 2012, č. 6, s. 40-43.

ŘEŘICHOVÁ, M. Institut náhradního obhájce na Slovensku. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 12, s. 40-43.

ŠEVČÍK, V. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*, 2001, č. 9, s. 50-56.

ŠEVČÍK, V. Taktika obhajoby (dokončení). *Bulletin advokacie*, 2001, č. 10, s. 60-67.

TETZELI, D. Právo chudých na obhajobu po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 5, s. 33-38.

VANTUCH, P. K návrhu, aby se v některých případech nutné obhajoby mohl obviněný obhájce vzdát. *Trestní právo*, 2011, č. 6, s. 4-13.

VANTUCH, P. K právu obviněného vzdát se obhájce z pohledu nutné obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 11, s. 19-24.

VANTUCH, P. K znaleckým posudkům vyžádaným obhajobou po novele trestního řádu. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 4, s. 32-41.

VANTUCH, P. Kdy může obhajoba důkaz vyhledat, kdy předložit a kdy jen navrhnout jeho provedení? *Bulletin advokacie*, 2013, č. 7-8, s. 27-36.

VANTUCH, P. Mlčenlivost obhájce, zproštění mlčenlivosti a jeho oznamovací povinnost. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 4, s. 13-18.

VANTUCH, P. Vyloučení advokáta u obhajoby obviněného. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 11-12, s. 29-39.

Právní a stavovské předpisy

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ze dne 29. listopadu 1961

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ze dne 8. ledna 2009

Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže ze dne 25. června 2003

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim ze dne 27. října 2011

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii ze dne 13. března 1996

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby ze dne 10. 11. 1993

Zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok ze dne 24. 5. 2005

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ze dne 3. února 2012

Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku ze dne 31. října 1996

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif) ze dne 4. 6. 1996

Judikatura

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 25. září 1996, sp. zn. III. ÚS 83/96

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 14. 3. 2001, sp. zn. IV. ÚS 459/2000

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 3. srpna 2005, sp. zn. IV. ÚS 272/05

Rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 11. 9. 2008, sp. zn. 6 Ads 19/2008-103

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. října 1969, sp. zn. 6 Tz 83/69

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 4. 1994, sp. zn. Tzn 1/94

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. srpna 2001, sp. zn. 7 Tz 200/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. května 2002, sp. zn. 4 Tz 34/2002

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 4. 2003, sp. zn. 3 Tdo 374/2003

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 12. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1410/2004

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. 9. 2005, sp. zn. 7 Tdo 851/2005

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. června 2007, sp. zn. 6 Tdo 642/2007

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. 8 Tdo 327/2008

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 6. 2008, sp. zn. 4 Tdo 1401/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 7. 2009, sp. zn. 4 Tz 41/2009

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 11. 2009, sp. zn. 3 Tdo 839/2009

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 5. 2001, sp. zn. 3 To 46/01

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 2. 2002, sp. zn. 2 To 30/02

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20. 5. 2003, sp. zn. 10 To 219/2003

Internetové zdroje

Ministerstvo spravedlnosti ČR, trestní legislativa. Rekodifikace trestního práva procesního, dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx>.

Věcný záměr 2008, dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx>.

Východiska a principy nového trestního řádu, dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx>.

PŘÍLOHY

Žádost o ustanovení obhájce - vydáno policejním orgánem jako orgánem činným
v trestním řízení, adresováno soudu

Opatření ustanovení obhájce - vydáno soudem, adresováno advokátce se sídlem
v Plzni jako ustanovené obhájce obviněného

Usnesení o přiznání odměny a hotových výdajů obhájci

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
Krajské ředitelství policie Plzeňského kraje
Městské ředitelství Plzeň
Územní odbor služby kriminální policie a vyšetřování
3. odd. OOK SKPV
Klatovská tř. 2714/56, 306 11 Plzeň

Č. j. KRPP-

Plzeň
Počet stran: 1

OKRESNÍ SOUD PLZEŇ-MĚSTO
Nádražní 7
306 23 PLZEŇ

Žádost o ustanovení obhájce

Policejní orgán Městské ředitelství Plzeň Územní odbor služby kriminální policie a vyšetřování 3. odd. OOK SKPV Klatovská tř. 2714/56, 306 11 Plzeň dne pod čj. KRPP- zahájil trestní stíhání

Osoby Karel

bydliště:

zaměstnání: **bez zaměstnání**

z přečinu **krádež, porušování domovní svobody** podle §205/1a,b), §178/1,2 trestního zákoníku.

Protože podle § 36 odst. písm.) trestního řádu obviněný musí mít obhájce již v přípravném řízení a obviněný si ve lhůtě stanovené mu policejním orgánem obhájce sám nezvolil a nebyl mu zvolen ani jinou oprávněnou osobou, **žádám**, aby mu byl obhájce ustanoven.

Jméno ustanoveného obhájce sdělte zdejší součástí k shora uvedenému čj.

por. Bc.
komisař
tel:974:

sp.zn.

Opatření
ustanovení obhájce

Samosoudkyně Okresního soudu Plzeň - město rozhodla dne 22.7.2014 takto:

Podle § 38 odst. 1 tr. řádu a § 39 odst. 1 tr. řádu z důvodu uvedeného v § 36 odst. 1 písm. a) tr. řádu se obviněnému . nar. v obci trvale bytem t.č. ve VTOS v jiné trestní věci, stíhanému Okresním soudem Plzeň-město pro pokračující přečin maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 337 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku pod sp.zn.

u s t a n o v u j e

na dobu, po kterou budou trvat důvody nutné obhajoby,

o b h á j c e

Mgr.

advokátka se sídlem Plzeň

Ustanovený obhájce je povinen obhajobu převzít. Z důležitých důvodů může však být na svou žádost nebo na žádost posuzovaného povinnosti obhajování zproštěn a místo něho ustanoven obhájce jiný.

Posuzovaný si může místo obhájce, který mu byl ustanoven, zvolit obhájce jiného.

V Plzni dne

JUDr. , v.r.
samosoudkyně

Za správnost:

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
Krajské ředitelství policie Plzeňského kraje
Městské ředitelství Plzeň
Územní odbor služby kriminální policie a vyšetřování
3. odd. OOK SKPV
Klatovská tř. 2714/56, 306 11 Plzeň

Č. j. KRPP-

Plzeň
Počet stran: 1

USNESENÍ

Podle § 151 odstavec 3 trestního řádu se v trestní věci obviněného/podezřelého:

přiznává obhájci:

odměna a náhrada hotových výdajů, s odkazem na ustanovení vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb. o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb v platném znění, následovně:

Odůvodnění

Poučení: Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, kterou je možno podat do tří dnů od doručení u policejního orgánu, který usnesení vydal. Stížnost má odkladný účinek.

vedoucí oddělení